

Noora Oja ja Heidi Risto

HYVÄ ALKU PERHEILLE

Perhe kotoutumisen voimavarana

HYVÄ ALKU PERHEILLE

Perhe kotoutumisen voimavarana

Noora Oja ja Heidi Risto
Opinnäytetyö
Kevät 2017
Sosiaalian koulutusohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma, Sosionomi (AMK)

Tekijät: Noora Oja & Heidi Risto

Opinnäytetyön nimi: Hyvä alku perheille

Työn ohjaajat: Riikka Huttunen & Päivi Tervasoja

Työn valmistuslukukausi ja -vuosi: Kevät 2017

Sivumäärä: 54 + 6

Opinnäytetyönämme toteutimme alkuvaiheen kotoutumista tukevan intensiivikurssin maahanmuuttajaperheille Oulun Monikulttuurisuuskeskus Villa Victoriin. Aiheena kurssillamme oli perheiden palvelujärjestelmä, ja suunnittelimme neljä kahden tunnin ohjauksertaa, jotka ohjasimme toiminnallisesti. Kohderyhmänämme olivat maahanmuuttajaperheiden kotonaan lapsia hoitavat vanhemmat. Kurssi oli osa valtakunnallisen Kotona Suomessa -hankkeen Hyvä alku Pohjois-Pohjanmaalla -pilottiprojektia.

Hyvä alku -hankeosion tavoitteena on luoda valtakunnallinen kotoutumisen alkuvaiheen palvelumalli seitsemän eri puolella Suomea toteutettavan pilottiprojektin tulosten pohjalta. Pilottiprojektien tarkoituksena on kehittää kotoutumisen alkuvaiheen palvelukokonaisuus, joka tavoittaisi kaikki aikuiset kotoutujat. (Oulun kaupunki 2013, viitattu 1.9.2016.)

Teoreettisessa tietoperustassa perehdymme kulttuuriin, kulttuurisensitiivisyyteen, kotoutumiseen ja kotouttamiseen liittyviin käsitteisiin keskittyen perhekeskeiseen näkökulmaan.

Tavoitteena opinnäytetyöprosessissamme oli kehittää maahanmuuttajille alkuvaiheen kotoutumisen intensiivikurssi lapsiperheiden palveluista. Tarkoituksenamme oli kehittää matalan kynnyksen alkuvaiheen kotoutumispalveluita ja luoda toiminnallisia menetelmiä yhteiskuntatiedon jakamiseen erityisen haavoittuvassa asemassa oleville maahanmuuttajaperheille. Työssämme olemme huomioineet erityisesti lapsiperheiden kotoutumisen haasteita esimerkiksi miettimällä, mitkä asiat vaikuttavat pienten lasten vanhempien osallistumiseen kotoutumiskoulutuksiin.

Opinnäytetyömme tuotos on suunnittelemamme neljän ohjaukserran maahanmuuttajaperheiden kotoutumista tukeva intensiivikurssi ohjeistuksineen. Se sisältää Power Point -esityksen lapsiperheiden palvelujärjestelmästä sekä vapaa-ajanviettomahdollisuuksista Oulussa. Kehittämämme opetusmateriaali toimii tulevaisuudessa hyvänä pohjana muille vastaaville kursseille ja sisältöä voi muokata aina kyseessä olevan ryhmän tarpeiden mukaan. Materiaali jää käyttöön Monikulttuurisuuskeskus Villa Victorin tuleville kotoutumiskursseille.

Perheen kotoutumiseen liittyvää tutkimusta olisi hyvä jatkaa kotona olevien vanhempien ja haavoittuvassa asemassa olevien perheiden tavoittamiseen liittyen.

Asiasanat: Kotoutuminen, kotouttaminen, maahanmuuttajat, perhe

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

Authors: Noora Oja & Heidi Risto

Title of thesis: A good start for families

Supervisors: Riikka Huttunen & Päivi Tervasoff

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2017   Number of pages: 54 + 6

This thesis is an intensive course for immigrant families which supports their early stage integration. The course was held at the Villa Victor Multicultural Centre in Oulu. The course topic was Finnish service system for families. We planned four two-hour sessions which we instructed functionally. Our target group was immigrant stay-at-home parents. The course was part of Hyvä alku Pohjois-Pohjanmaalla pilot project which is part of the national Kotona Suomessa project.

The goal of the Hyvä alku pilot project is to create a national service model for early stage of integration based on seven different pilot projects around Finland. The idea of the pilot projects is to develop early stage integration service system which would reach all adult immigrants. (City of Oulu 2013, searched 1.9.2016.)

The theoretical framework of our thesis explains the concepts of culture, culture sensitivity and integration focusing on family-centred view.

The goal of our thesis was to develop an intensive course about services for families directed to immigrants who are in their early stage of integration. Our aim was to develop easily accessible early stage integration services and create functional methods to share knowledge about Finnish society to immigrant families who are in a vulnerable position. We have especially taken into account the challenges of families with small children for example by thinking about what are the issues affecting the parents' participation in integration education.

The output of our thesis is the intensive course consisting of four sessions with instructions. It includes Power Point presentation about service system for families and free time activities in Oulu. This educational material will offer a good foundation for other similar courses and the content can be modified for the participants. The material is available for the Villa Victor Multicultural Centre for later use.

We think that it would be important to continue researching the issues affecting reaching immigrant stay-at-home parents and families in vulnerable position for better integration.

Keywords: Integration, immigrants, family

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	KOHTI UUTTA ALKUA	8
2.1	Kulttuuri	8
2.2	Kulttuurisensitiivisyys	11
2.3	Akkulturaatio.....	12
2.4	Kotoutuminen ja kotouttaminen	14
2.5	Perhenäkökulma kotoutumiseen	16
3	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN.....	20
3.1	Kohderyhmä	20
3.2	Tarkoitus ja tavoitteet	21
3.3	Tuotokset.....	22
3.4	Toiminnan suunnittelu	25
3.5	Ensimmäinen tapaaminen – tutustuminen ja perheiden palvelujärjestelmä	29
3.6	Toinen ja kolmas tapaaminen – vierailukäynnit.....	31
3.7	Neljäs tapaaminen.....	33
4	PROSESSIN ARVIOINTI.....	34
4.1	Kurssilaisten palaute	34
4.2	Yhteistyökumppanin palaute	37
4.3	Itsearviointi ja oman osaamisen kehittyminen	38
4.4	Yhteenveto	41
5	POHDINTA	44
6	LÄHTEET	49

1 JOHDANTO

Maahanmuuttajien määrä on Suomessa muutamien viime vuosien aikana kasvanut huomattavasti. Ulkomaalaistaustaisten osuus Suomen väestöstä on noussut 0,8 prosentista 5,9 prosenttiin vuosina 1990–2014 (Tilastokeskus 2016, viitattu 8.9.2016). Tämä maahanmuuttajien määrän huomattava nousu on asettanut kotouttamistoimet kasvavien haasteiden eteen. Kotouttamistoimenpiteissä on herätty erityisryhmien tarpeisiin ja niihin vastaamiseen. Hallituksen esityksessä eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämistä ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta painotetaan, että syrjäytymisvaarassa olevien ryhmien, kuten maahanmuuttajanaisten, vaarantunut asema yhteiskunnassa tulisi huomioida kotouttamisessa. Ongelmat kotoutumisessa liittyvät tässä ryhmässä usein kotiolosuhteisiin ja erilaisiin malleihin perheestä. Työttömyysaste on huomattavasti korkeampi maahanmuuttajanaisilla maahanmuuttajamiehiin verrattuna. (Halonen & Thors 2010, viitattu 8.9.2016.) Maahanmuuttajat ovat hyvin heterogeeninen ryhmä ja näin ollen tarvitsevat erilaisia joustavia kotoutumispalveluita lähtökohdistaan riippuen (Alitolppa-Niitamo 2002b, 82). Opin- näytetyössämme halusimme lähestyä kotouttamista perhekeskeisestä näkökulmasta, painottaen perheen hyvinvointia ja koko perheen huomioimista kotoutumisen tukena.

Tavoitteena opinnäytetyöprosessissamme oli kehittää maahanmuuttajille alkuvaiheen kotoutumisen intensiivikurssi lapsiperheiden palveluista. Alkuvaiheen kotoutumisen haasteita luovat muun muassa ymmärrettävän yhteiskuntatiedon saaminen ja kontaktien puute. Suomen monimutkainen palvelujärjestelmä ja palveluiden tuntemuksen tärkeys ovat maahanmuuttajalle elämänhallinnan kannalta merkittäviä. (Alitolppa-Niitamo 2005b, 38, 47.) Opinnäytetyömme aihe on ajankohtainen ja vastaa yhteiskunnan tämän hetkiseen paineeseen tuottaa alkuvaiheen kotoutumispalveluja sekä osallistaa perheitä yhteiskuntaan. Alitolppa-Niitamon (2005b, 39) mukaan maahanmuuttajia vastaanottavan yhteiskunnan pitäisi luoda sellaiset hallintokäytännöt ja toimintamallit, joiden avulla maahanmuuttajat saisivat mahdollisuuden omaan toimijuuteen ja elämänsä todelliseen ohjaamiseen heti kotoutumisen alussa. Hyvä alku kotoutumiseen edellyttää kohdistettuja ja eriytyneitä toimenpiteitä prosessin alkuvuosina, jotta syrjäytymistä ja väliinpuotoamista voidaan välttää (Alitolppa-Niitamo 2002b, 82).

Teimme opinnäytetyönämme kotoutumista tukevan intensiivikurssin maahanmuuttajaperheille Oulun Monikulttuurisuuskeskus Villa Victoriin. Toteutimme intensiivikurssille kahdeksan tunnin sisäl-

lön lapsiperheiden palveluista Oulussa. Aiheenamme oli perheiden palvelujärjestelmä ja suunnitelimme neljä kahden tunnin ohjauksetta, jotka ohjasimme toiminnallisesti. Kohderyhmänämme olivat maahanmuuttajaperheiden kotonaan lapsia hoitavat vanhemmat. Kurssi oli osa valtakunnallisen Kotona Suomessa -hankkeen Hyvä alku Pohjois-Pohjanmaalla -pilottiprojektia.

Kotona Suomessa -hanketta koordinoi Uudenmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. Hanke on Euroopan Sosiaalirahaston rahoittama ja se toteutetaan vuosina 2015–2017 (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016a, viitattu 1.9.2016.) Hyvä alku -hankeosion tavoitteena on luoda valtakunnallinen kotoutumisen alkuvaiheen palvelumalli seitsemän eri puolella Suomea toteutettavan pilottiprojektin tulosten pohjalta. Pilottiprojektien tarkoituksena on kehittää kotoutumisen alkuvaiheen palvelukonaisuus, joka tavoittaisi kaikki aikuiset kotoutujat. (Oulun kaupunki 2013, viitattu 1.9.2016.)

Opiskelijoina meillä oli opinnäytetyöprosessissamme tavoitteena kehittää osaamistamme sosionomin (AMK) kompetensseissa. Keskityimme työssämme erityisesti eettisen, asiakastyön, palvelujärjestelmä- sekä kriittisen yhteiskuntaosaamisen alueisiin (Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit, viitattu 15.1.2016). Työskennellessämme pohdimme toimintamme eettisyyttä muun muassa asiakkaan ja ohjaajan väliseen valtasuhteeseen liittyen ja refleктоimme omia asenteitamme erilaisuutta kohtaan. Asiakastyön osaamistamme kehitimme konkreettisesti ohjatesamme kurssilaisiamme huomioiden kulttuurierot ja sopeuttaen kurssia kurssilaistemme tarpeita kuunnellen. Palvelujärjestelmän ollessa intensiivikurssimme aiheemme, emme voineet välttyä oppimastuutta siitä. Jouduimme pohtimaan opinnäytetyöprosessimme aikana paljon yhteiskunnan tämänhetkistä tilaa ja vastaanottavaa asennetta tulijoita kohtaan ja sen vaikutusta kotoutumisen onnistumiseen tässä ajassa ja paikassa.

Opinnäytetyöprosessissa pyrimme tukemaan maahanmuuttajaperheiden kotoutumista ja huomioimaan perhenäkökulman. Työmme tietoperustassa käsittelemme maahanmuuttoon liittyvää kotoutumisprosessia, avaamme kulttuuria käsitteenä sekä kulttuurisensitiivisyyttä osana kulttuurien välistä vuorovaikutusta. Perehdymme akkulturaatioteoriaan kotoutumisen taustalla ja lopuksi käsittelemme kotoutumista perhekeskeisestä näkökulmasta. Tietoperusta tukee työmme pyrkimystä perheiden kotoutumisen alkuvaiheen haasteiden havaitsemisessa sekä painottaa kulttuurisensitiivisyyden huomioimisen tärkeyttä ohjaustyössä. Raportissamme käymme läpi toteuttamamme toiminnallisen intensiivikurssin ja kurssin osallistujilta sekä yhteistyökumppanilta saamamme palautteen, ja lopuksi pohdimme prosessin meissä herättämiä tunteita, ajatuksia ja kehitysideoita.

2 KOHTI UUTTA ALKUA

Suomen pakolaisapu määrittelee maahanmuuttajiksi "-- ihmiset, jotka asettuvat asumaan esimerkiksi Suomeen vuodeksi tai pidemmäksi ajaksi. Maahanmuuttajia ovat siis kaikki ulkomailta muuttajat, niin pakolaiset kuin EU:n kansalaisetkin" (Suomen pakolaisapu. Viitattu 20.9.2016). Käytämme työssämme tätä samaa määritelmää, kun kirjoitamme maahanmuuttajista. Maahanmuuttajat käsitetään helposti homogeeniseksi ryhmäksi, vaikka kyse on erilaisista lähtökohdista ja taustoista tulevista ihmisistä. Maahanmuuton syyt myös vaihtelevat laajalla skaalalla pakolaisuudesta perhesyihin. (Korhonen 2013, 40.)

Maahanmuuttoon liittyy aina paljon elämänmuutoksia, jotka aiheuttavat stressiä. Tämä stressi yhdistää kaikkia maahanmuuttajia taustasta riippumatta. Uuteen maahan asettuminen on aina uuteen tutustumista, tutun jättämistä. Muuton myötä omasta ympäristöstä häviävät kaikki arkeen liittyvät tutut ja turvalliset asiat, arvot ja normit. Nämä muutokset rasittavat henkisesti. Tasapainon löytäminen kahden kulttuurin välillä on avainasemassa maahanmuuttajan hyvinvointiin. Onnistuneesti uuteen maahan asettunut ihminen oppii toimimaan täysipainoisesti yhteiskunnassa. Tähän muutokseen monet maahanmuuttajat tarvitsevat apua ja tukea yksilöllisesti. Toisille muutos on helpompi, toiset tarvitsevat intensiivisempää tukea pidempään. (Schubert 2013, 63–64.)

Tietoperustassa avaamme työssämme tähän maahanmuuttoprosessiin oleellisesti liittyviä käsitteitä. Käymme läpi mitä kotoutuminen ja kotouttaminen tarkoittavat. Avaamme kulttuurin käsitettä, ja sitä mitä kulttuurisensitiivisyys on, ja miten se näyttäytyy kulttuurien välisessä vuorovaikutuksessa. Kotoutumisen taustalle vaikuttavaa teoriaa käsittelemme akkulturaatioteorian kautta. Lopuksi katsomme kotoutumista perheen näkökulmasta ja koko perheen huomioimista kotoutumisprosessin voimavarana ja resurssina.

2.1 Kulttuuri

Kulttuuri on monisäikeinen kokonaisuus. Se koostuu tiedoista, uskomuksista, moraalikäsitteistä, laeista ja tottumuksista, jotka ihminen on omaksunut yhteisössään. (Alitolppa-Niitamo 1993a, 18–19.) Ihminen muokkaa kulttuuria ja kulttuuri ihmistä (Puukari & Korhonen 2013a, 12). Katja Matinheikki-Kokko (2011, 20, viitattu 22.12.2017) kirjoittaa artikkelissaan kulttuurin olevan "-- kuin peilin

sisäinen hopeointi, joka on näkymättömissä, mutta itse kuvan heijastuminen tapahtuu sen kautta.” Kulttuuri-identiteetti voidaan määritellä tiettyyn kulttuuriryhmään kohdistuvana yhteenkuuluvuuden tunteena. Se on käyttäytymistä, joka perustuu yhteisiin arvoihin, historiaan, kieleen ja perinteisiin. (Söderling 1999a, 26.) Kulttuurissa näkyy pysyvyys ja muutos, uusiutuminen sekä siirtyminen sukupolvelta toiselle. Kulttuurin jäseneksi ei synnytä, vaan siihen kasvetaan. Tätä arvoista ja normeista koostuvan kulttuurisen käyttäytymismallin oppimista kutsutaan sosialisatioprosessiksi. Samasta kulttuuritaustasta tulevat ihmiset eivät kuitenkaan muodosta yhtä yhtenäistä ryhmää, vaan yksilöiden erilaiset elämäkokemukset vaikuttavat heidän maailmankuvaansa. Ihmiset voivat myös kokea eri tavoin tiettyyn kulttuuriryhmään kuulumisen. Kulttuuri on jatkuvassa muutoksessa, vaikka se samalla edustaakin perinteitä ja pysyvyyttä. Kun ihminen elää vähemmistönä yhteiskunnassa, voi se muuttaa suhtautumista omaan kulttuuriin. Oman kulttuurin merkitys ja kulttuuri-identiteetin säilyttäminen saattavat korostua. Maahanmuuttajan pitää luoda uudestaan käsitys itsestään perheen, yhteisön ja yhteiskunnan jäsenenä. (Räty 2002, 42–44, 113, 116.)

Uudessa maassa ihminen joutuu luopumaan monista identiteettinsä ominaispiirteistä. Identiteetillä tarkoitetaan ihmisen suhteellisen pysyvää tunnetta siitä, mihin hän kuuluu ja kuka hän on. Siihen vaikuttavat esimerkiksi sukupuoli, koulutustausta, äidinkieli, ammatti, ympäröivä yhteiskunta, uskonto sekä lähtömaa ja etniseen ryhmään kuuluminen. Lähtömaassa muodostunut identiteetti ei ehkä enää pädekään uudessa ympäristössä, ja ihminen peilaa itseään uusista haasteista ja arvoista. (Viren, Telkki & Voutilainen 2011, 29.) Identiteetti on käytännön todellisuudessa kiinni eikä sitä voi täysin vapaasti valita. Se muuttuu melko herkästi ihmisten ja ympäristön välisessä vuorovaikutuksessa. Maahanmuuttajaa yritetäänkin usein pakottaa ulkoa määriteltyihin stereotyyppisiin identiteetteihin, joihin hän itse ei voi vaikuttaa. Vapaa identiteetin määrittely voi maahanmuuttajalla rajoittua oman perheen tai etnisen ryhmän piiriin. (Matinheikki-Kokko 2011, 21–22, viitattu 22.12.2016.) Esimerkiksi moni maahanmuuttajanainen peilaa usein ymmärrystään omasta yhteisöstään, kulttuuristaan ja itsestään suhteessa suomalaisiin ja suomalaiseen yhteiskuntaan (Tiilikainen & Martikainen 2008, 404).

Usein ajatellaan, että kulttuuri on jotain, minkä ihminen voi pakata mukaansa kotimaastaan. Vaikka osia kulttuuristaan voikin säilyttää maahanmuuton yhteydessä, supistuu sen käyttökelpoisuus uudessa maassa. Kulttuuri-identiteettiään ei voi siirtää sellaisenaan uuteen ympäristöön, koska se on kehittynyt aina tietyssä yhteiskunnallisessa kontekstissa. (Lepola 2000, 210.) Uudessa kulttuurissa yksilön täytyy muodostaa uusi kuva itsestään ihmisenä: perheen ja yhteiskunnan jäsenenä sekä ammattinsa edustajana (Räty 2002, 113, 116). Maahanmuutto vaikuttaa ihmisen toimintatapoihin

ja rooleihin lähisuhteissa esimerkiksi vanhempana tai puolisona sekä käsityksiin siitä, miten perhe ja perhesuhteet ymmärretään. Uuteen kulttuuriin sopeutumisesta seuraa yksilölle moraalista rajojen punnitsemista ja identiteetin peilaamista suhteessa aiempiin käsityksiin perheestä. (Martikainen ym. 2013, 118.) Perheen vanhemmat saattavat menettää aikaisemman asemansa ja tuntea painetta muutokseen sukupuolirooleissa, kun kulttuurinen toimintaympäristö muuttuu (Matinheikki-Kokko 2011, 31, viitattu 22.12.2016). Suomalainen perhemalli voi muuttaa perheenjäsenten suhteita, kun Suomessa naisia kannustetaan opiskelemaan ja työelämään (Räty 2002, 113). Maahanmuuttajamiehelle taas voi olla vaikeaa löytää paikkansa perheessä. Kielitaidottomuus ja työttömyys uhkaavat miehen perinteistä asemaa perheen elättäjänä ja linkkinä ulkomaailmaan. Vanhat perheroolit ovat maahanmuuttajaperheessä muutostilassa. (Alitolppa-Niitamo 2002b, 86.) Maahanmuutto- ja integraatiopolitiikassa on todettu olevan myös rakenteita, jotka saattavat asettaa miehet ja naiset eri asemaan kotoutumisessa (Martikainen & Tiilikainen 2008, 25).

Maahanmuuttajanaiset ovat miehiä useammin luku- ja kirjoitustaidottomia, vähän koulutettuja ja pystyvät hyödyntämään heikosti heille tarkoitettuja tukitoimia. He jäävät usein vuosiksi kotiin hoitamaan lapsia. Kielitaidottomina naiset eivät tunne palveluita eivätkä oikeuksiaan ja ovat vaarassa jäädä yhteiskunnan järjestämien tukitoimien ulkopuolelle. (Qvist 2002, 89.) Pienten lasten äitien kotoutuminen onkin erityisen haastavaa, koska kielikursseille osallistuminen voi olla vaikeaa muun muassa lastenhoidon järjestämisen vuoksi. Naiset eivät välttämättä ole juurikaan arkipäivän kontaktissa suomalaisiin. Heidän kielitaitonsa ei näin ollen kehity, ja he ovat vaarassa syrjäytyä. Tällä voi olla vaikutuksia koko perheeseen, ja uhkana voi olla myös näiden haasteiden ylisukupolvistuminen. (Viren, Telkki & Voutilainen 2011, 8–9.) Lastenhoidon mahdollistaminen on usein avainasemassa siinä, saadaanko äiti osallistumaan esimerkiksi kielikursseille (Heikkilä-Daskalopoulos, 2008, 24, viitattu 8.9.2016). Myös THL:n julkaisemassa terveys- ja hyvinvointi Maamu-tutkimuksessa tuli esille maahanmuuttajanaisten erityisen haavoittuva asema, joka voi näyttäytyä muun muassa haasteina elämänhallinnassa ja vaikeuksina palveluiden käytössä. Naiset ovat yleisesti arempia käyttämään eri palveluita, eikä tietoa ole välttämättä saatavilla riittävästi. (Luotonen 2013, viitattu 8.9.2016.) Maahanmuuttajanaiset ovat myös usein riippuvaisempia miehistään kuin kantaväestön naiset (Alitolppa-Niitamo 2002b, 82).

2.2 Kulttuurisensitiivisyys

Kulttuurieroissa on kyse ihmisten sekä instituutioiden totuttujen toimintamallien kyseenalaistamisesta. Erot kulttuureissa vaativat ymmärtämään ja sietämään jotain entuudestaan tuntematonta ja outoa. Näissä eroissa on usein kyse ihmisenä olemisen erilaisesta tavasta. Nyky-yhteiskunnassa suvaitaan kulttuurieroja, mutta myös peräänkuulutetaan yhdenmukaisuutta. Käytännössä tämä tarkoittaa sopeutumista useisiin kulttuurisiin sääntöihin ja käytäntöihin, jotta voi olla osallisena täysipainoisesti yhteiskunnan toiminnoissa. (Saukkonen 2013a, 217, 221.)

Kun kulttuurien välinen vuorovaikutus toimii, syntyy niin maahanmuuttajien kuin ammattilaistenkin keskuudessa mahdollisuus uudelle ymmärrykselle ja toiminnalle. Vuorovaikutuksessa kohdataan käyttäytymiseroja pintarakenteiden tasolla sekä syvemmillä olevia eroja arvoissa ja toimintatähtäyksissä. (Matinheikki-Kokko 2011, 21, 23, viitattu 22.12.2016.) Käytännön työssä eri kulttuuritaustoista tulevien ihmisten kanssa kohtaamme tunteiden ja reagoititapojen ristiriitoja (Pollari & Koppinen 2011, 10). Kulttuurien välisessä vuorovaikutuksessa tarvitaankin kielitaidon lisäksi laajempaa ymmärrystä kulttuurista, koska osapuolet eivät jaa samoja tietoja, kokemuksia tai arvoja (Alitolppa-Niitamo 1993a, 38). Merkitykset ja merkityssuhteet, jotka liittyvät kulttuuriin, muuttuvat jatkuvasti ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Ihmisten kulttuuri-identiteetti muovautuu koko ajan uudelleen myös asiakassuhteissa. (Järvinen 2006 151.) Puheessamme kuuluvat omat merkityksemme. Jotta voisimme löytää yhteisen merkityksen asiakkaan kanssa, edellyttää se kysymyksiä, keskustelua ja vuorovaikutusta, jossa merkitykset vaihtuvat. (Pollari & Koppinen 2011, 11.)

Monikulttuurisessa vuorovaikutuksessa pitää pyrkiä huomioimaan kulttuurierojen vaikutus, ja niistä johtuvat haasteet sekä niiden vaikutus vuorovaikutukseen. Sosiaalialan ammattilaisen on ymmärrettävä kulttuurin kokonaisvaltainen vaikutus ihmiseen ja hänen ymmärrykseensä maailmasta. Ilman kulttuurien tuntemusta on mahdotonta ymmärtää toisessa kulttuurissa kasvanutta ihmistä syvällisesti. Monikulttuuriseen osaamiseen liittyy myös itsetuntemus sekä oman kulttuurin lähtökohtien ymmärtäminen. Nämä toimivat pohjana muista kulttuuriympäristöistä tulevien ymmärtämiselle. Monikulttuurinen tietoisuus on kuin matka omasta kulttuurista toisen luo ja takaisin itseän. (Puukari & Korhonen 2013a, 33, 36.) Kulttuurien välinen kompetenssi kehittyy koko elämän ajan. Siihen vaikuttavat oma arvomaailma sekä asenteet (Katisko 2016b, 207). Tärkeintä tässä prosessissa on ihmisen ja hänen kulttuurinsa kohtaaminen, aito kunnioittaminen ja eroavaisuuksien korostamisesta pois pyrkiminen (Pollari & Koppinen 2011, 10). Puukari ja Korhonen (2013b, 21) viittaavat

tekstissään Kaikkoseen (1999), jonka mukaan kuvaa kulttuureista on mahdollista laajentaa, kun pystyy asettumaan oman ja vieraan kulttuurin väliin, jossa tapahtuu kasvua monikulttuuriseen ajatteluun ja identiteettiin.

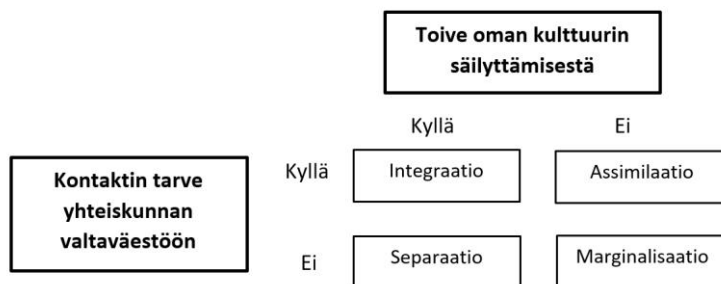
Kulttuurien välisessä vuorovaikutuksessa on kyseenalaistettava omat ajatuksensa kaikkien asiakkaiden samanlaisesta kohtelusta. Täytyy miettiä, milloin ja missä tilanteissa asiakkaita voi kohdella yhdenvertaisesti, ja milloin heitä taas ei voi asettaa samalle lähtöviivalle. Ammatilaisen on tarkasteltava omia olettamuksiaan asiakkaan kulttuurisista arvoista käsin. (Järvinen 2006, 150.) On myös tiedostettava ero yhteisöllisten ja yksilökeskeisten kulttuurien välillä. Se näkyy erityisesti siinä, miten yksilö mieltää itsensä suhteessa yhteisönsä jäseniin sekä itseensä (Puukari & Korhonen 2013b, 13). Ammatilaisen on pohdittava omaa puolueellisuuttaan, kokemuksiaan erimaalaisista ihmisistä ja käsityksiään roduista, etnisistä ryhmistä ja uskonnoista. Suomalaisten on helppo pitää omia tapojaan ja arvojaan turvallisina itsestäänselvyyksinä, mutta on muistettava myös, että maahanmuuttajalle hänen omat tapansa ja arvonsa ovat samassa asemassa. Oman elämän erilaisuus verrattuna suomalaiseen käytännön arkielämään voi horjuttaa maahanmuuttajan turvallisuudentunnetta ja johtaa muukalaisuuden tai vierauden tunteeseen. Tästä syystä maahanmuuttajaperheet hakeutuvatkin usein ensisijaisesti omasta kotimaastaan lähtöisin olevien maahanmuuttajien pariin. (Järvinen 2006, 150.)

2.3 Akkulturaatio

Rädyn (2002, 124–125) mukaan vähemmistöjen ja yhteiskunnan välillä vallitsevaa suhdetta voidaan kuvata John Berryn nelikenttäteoriolla. Berry määrittelee integraation tämän akkulturaatioteorian kautta. Akkulturaatio tarkoittaa ilmiötä, jossa eri kulttuuritaustaiset ryhmät tulevat suoraan ja jatkuvaan kontaktiin keskenään. Sen seurauksena joko kummankin tai toisen ryhmän kulttuurissa tapahtuu muutoksia. (Alitolppa-Niitamo 1993a, 29.) Akkulturaatio on tila tai prosessi, jonka yksilö tai ryhmä käy läpi muuttuvassa kulttuurisessa tilanteessa (Korhonen 2013, 36). Akkulturaatioprosessi on kaksisuuntainen. Tämä prosessi koskettaa niin yksilöä kuin ryhmääkin. Vuorovaikutus kulttuurien välillä muuttaa molempia. (Schubert 2013, 65.)

Berryn malli tarkastelee maahanmuuttajan akkulturaatioasennetta (Schubert 2013, 65). Tämä tarkoittaa halua etnisen kulttuuriperinnön säilyttämiseen ja vuorovaikutukseen enemmistökulttuurin kanssa (Mähönen & Jasinkaja-Lahti 2013, 254). Berryn akkulturaatioprosessissa on neljä erilaista

akkulturaatiostrategiaa (Katso kuvio 1): assimilaatio, separaatio, integraatio ja marginalisaatio. Assimilaatiolla tarkoitetaan sitä, että ihminen luopuu omasta kulttuuri-identiteetistään. Strategian tavoitteena on sulautua valtaväestöön niin, ettei oman kulttuurin sisällöllä ole enää merkitystä. Separatio on assimilaation vastakohta. Tässä strategiassa ihminen pitää kiinni vain ja ainoastaan omasta kulttuuristaan ja elää erillään valtaväestöstä. Integraatiossa ihminen haluaa sekä pitää kiinni omasta kulttuuristaan, että tulla osalliseksi valtakulttuuria. Marginalisaatio tarkoittaa syrjäytymistä, jolloin ihminen ei halua säilyttää omaa kulttuuriaan eikä tulla osaksi valtakulttuuria. Marginalisaatiossa ihminen kadottaa identiteettinsä ja vetäytyy. Maahanmuuttaja ei välttämättä valitse vain yhtä näistä toimintastrategioista, vaan ne voivat vaihdella elämäntilanteen mukaan. (Schubert 2013, 65–66.)

KUVIO 1. Akkulturaatiostrategiat John Berryn mukaan (Schubert 2013, 65).

Mähönen & Jasinkaja (2013, 254) viittaavat tekstissään Searleen & Wardiin (1990), joiden mukaan akkulturaation aiheuttamat muutokset vaikuttavat eri elämänalueilla ja vaativat niin emotionaalista kuin käyttäytymiseenkin liittyvää sopeutumista. Akkulturaatio vaikuttaa ajan kuluessa muutoksilla uskomuksissa, tunteissa, asenteissa, arvoissa, käyttäytymisessä ja samaistumisessa. (Liebkind 2006, 13). Mähönen & Jasinkaja (2013, 254) viittaavat tekstissään Wardiin (1996), jonka mukaan onnistuneen akkulturaation voi tunnistaa maahanmuuttajan hyvästä fyysisestä ja henkisestä terveydestä, hyvästä itsetunnosta, suoriutumisesta työssä ja koulussa sekä yleisestä tyytyväisyydestä. Tutkimusten mukaan integraatio on niin vähemmistön kuin enemmistönkin hyvinvoinnin kannalta akkulturaatioprosessin paras lopputulos. Maahanmuuttajien uuteen kulttuuriin sopeutumisen kannalta marginalisaatio on huonoin vaihtoehto. (Mähönen & Jasinkaja-Lahti 2013, 254.) Yksi akkulturaation tärkeä elementti on valtaväestön ja vastaanottavan yhteiskunnan asenne erilaisuutta kohtaan. Niillä on vaikutusta akkulturaation onnistumiseen. (Liebkind 2006, 19.)

2.4 Kotoutuminen ja kotouttaminen

Kotoutuminen liittyy käsitteeseen kotiutuminen, jolla tarkoitetaan maahanmuuttajan omaehtoista kodin rakentamista uuteen maahan. Kotouttaminen tarkoittaa käsitteenä enemmän toimintaa, joka tapahtuu maahanmuuttajan ulkopuolella. (Ikäläinen, Martiskainen & Törrönen 2003, 9.) Kotouttamisella, jonka tulisi johtaa kotoutumiseen eli integraatioon, tarkoitetaan toimenpiteitä, joilla helpotetaan maahanmuuttajan asettumista uuteen yhteiskuntaan (Haavikko & Bremer 2009, 15). Kotoutuessaan maahanmuuttajan tulisi samanaikaisesti sekä osallistua yhteiskuntaan, että säilyttää oma kulttuurinsa ja kielensä (Martikainen & Tiilikainen 2008, 19).

Kotoutumista säätelee laki kotoutumisen edistämisestä (Alitolppa-Niitamo & Säävälä 2013, 8). Kotoutumisen edistämisestä annetussa laissa (1386/2010) kotoutumisella tarkoitetaan:

- - maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja samalla kun tuetaan hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010 1:3.1 §.)

Lain keskeisimpänä tavoitteena on tuoda kotouttamistoimet ja -palvelut oleskeluluvasta riippumatta kaikkien niitä tarvitsevien maahanmuuttajien saataville. Jokaiselle Suomeen asettuvalla ihmiselle on tarkoitus antaa perustietoa suomalaisesta yhteiskunnasta ja sen palveluista sekä mahdollisuuksista alkukartoitukseen. (Saukkonen 2013, 95.)

Tuorein laki kotoutumisen edistämisestä on vuodelta 2011. Tämän lain tavoitteena on tukea maahanmuuttajien osallisuutta yhteiskunnassa maahanmuutossa viime vuosina tapahtuneen kasvun ja monimuotoistumisen vuoksi. Laki pyrkii siihen, että kaikki maahanmuuttajat saisivat perustietoa suomalaisesta yhteiskunnasta, työelämästä ja kotoutumista edistävästä palveluista. Tavoitteena on lisätä alkuvaiheen tiedottamista ja maahanmuuttajien neuvontaa sekä ohjausta. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016b, viitattu 8.9.2016.) Tämä tavoite pyritään saavuttamaan erilaisilla suunnitelmilla ja ohjelmilla sekä monialaisilla toimilla. Lain mukaan jokaiselle Suomeen muuttavalle tulee antaa tietoa hänen oikeuksistaan suomalaisessa työelämässä ja yhteiskunnassa. (Martikainen ym. 2013, 78–79.)

Kotoutumista voidaan kuvata tapahtumaketjuna, jossa maahanmuuttaja omaksuu tietoja, taitoja ja toimintatapoja sekä luo uusia sosiaalisia suhteita. Niiden kautta hän pääsee osalliseksi ympäröivään yhteiskuntaan. Kotoutumista ei tapahdu, elleivät ympäristön asenteet ja toimintatavat mahdollista sitä. Kotoutuminen onnistuu parhaiten yhteiskunnassa, jossa maahan muuttaneille on luotu edellytykset toimia tasa-arvoisesti viranomaisten poliittisten päättäjien ja valtaväestön toimesta. Perustana kotoutumiselle on myös maahanmuuttajien mahdollisuus ylläpitää omaa kulttuurista erityisyyttään, lakien ja yhteisten pelisääntöjen rajoissa. (Alitolppa-Niitamo & Säävälä 2013, 7.)

Maahanmuutto ei ole lopputulos vaan prosessi. Se määrittää muuttajan asemaa ja toimijuutta monessa sukupolvessa. (Matinheikki-Kokko 2011, 33, viitattu 22.12.2016.) Sopeutuminen uuteen ympäristöön on vaiheittainen prosessi, joka voidaan kuvata samantyyppiseksi kuin minkä tahansa kriisin läpikäymistä. Prosessi on yksilöllinen ja jokainen reagoi muuttoon omalla tavallaan. Kriisin aiheuttamia kulttuurishokin vaiheita voidaan kuvata kuherruskuukaudeksi, torjuntavaiheeksi, tasapainohakuvaiheeksi sekä lopulta useamman kulttuurin hallintavaiheeksi. Monet asiat, kuten ihmisten lähtötilanne, vaikuttavat tähän prosessiin. (Räty 2002, 120–121.) Sopeutuminen etenee usein eri tavoilla ja tahdissa eri elämänalueilla (Martikainen & Tiilikainen 2008, 19). Kotoutumisprosessi onkin monimutkaista vuorovaikutusta useiden tekijöiden välillä. Tämän vuoksi kotoutumistoimenpiteet tulisi pitää joustavina ja yksilöllisinä. (Alitolppa-Niitamo 2002b, 82.)

Kotoutumisen alkuvaiheessa on tärkeää, että työntekijät osaavat asettua maahanmuuttajan asemaan ja ymmärtää, kuinka monin tavoin muuttaja joutuu kohtaamaan vierasta. Rohkaisevat ja rakentavat kohtaamiset, käytännön apu ja henkinen tuki auttavat maahanmuuttajaa kotoutumisen alkuun. (Puukari & Korhonen 2013, 38.) Maahanmuuttaja punnitsee kotoutuessaan synnyinmaansa ja uuden maan kulttuureja. Monet aiemmin sisäistetyt itsestänselvyydet on käsiteltävä uudestaan, kun toisaalta taas aiemmin mahdollottomat asiat voi olla mahdollista hyväksyä uudessa maassa. (Pollari & Koppinen 2011, 21.) Myös vastaanottavan yhteiskunnan luonne voi vaikuttaa maahanmuuttajan kokemaan muutosstressiin (Söderling 1999a, 25). Uusi ympäristö vaikuttaa oleellisesti kotoutumiseen vallitsevilla asenteilla maahanmuuttajia kohtaan (Räty 2002, 120–121). Korhonen (2013, 38) viittaa tekstissään Talibiin (2004), jonka mukaan tilanne ja arvostukset yhteiskunnassa vaikuttavat eri kulttuuristen ryhmien välillä kehittyviin sosiaalisiin suhteisiin. Kotoutumisen onnistumisen kannalta merkittävää on myös se, kuinka poliittinen, psykologinen ja taloudellinen ilmapiiri vaikuttaa valtaväestön asenteisiin maahanmuuttoa kohtaan.

Kotoutumisen alkuvaiheessa tukea, tietoa ja ohjausta tarvitaan, jotta kotoutujat jaksaisivat ohjata omaa elämäänsä aktiivisesti uusissa olosuhteissa ja tehdä tavoitteidensa mukaisia päätöksiä. Suureen muutokseen liittyvät elämänhallinnan vaikeudet voivat aiheuttaa avuttomuutta, toivottomuutta, stressiä ja jopa aggressiota ympäristöä kohtaan. Tiedon puute voi johtaa väärin valintoihin tai valitsematta jättämissiin, jotka voivat viedä syrjäytymiskierteeseen. (Alitolppa-Niitamo 2005b, 38, 47.) Kohdennetut palvelut, positiivinen erityiskohtelu sekä aidosti asiakaslähtöinen palveluasenne auttavat maahanmuuttajia saavuttamaan oman elämänsä toimijuuden. Koko hyvinvointiyhteiskunta hyötyy hyvinvoivista maahanmuuttajista. (Martikainen ym. 2013, 159.) Etenkin ensimmäisinä vuosina saatu riittävä tuki ja inhimillinen vastaanotto auttavat maahanmuuttajaa omaksumaan aktiivisen roolin oman elämänsä hallitsijana uudessa yhteiskunnassa. Aktiivisen toimijuuden kautta maahanmuuttaja voi vaikuttaa elinolosuhteisiinsa sekä arjen realiteetteihin. (Söderling 2005b, 17.) Tämä maahanmuuttajan valtaistuminen ja omien resurssien löytyminen ennaltaehkäisevät ongelmia ja tukevat kokonaisvaltaista hyvinvointia (Alitolppa-Niitamo 2002b, 83). Viranomaisten tehtävä on perehdyttää maahanmuuttajat uuden maan käytäntöihin ja varmistaa, että heidän oikeutensa toteutuvat. Osallistuakseen yhteiskuntaan, kouluttauakseen ja hankkiakseen työpaikan, tarvitsee osa maahanmuuttajista alkuaikoina elämänhallintaansa tukea. (Martikainen, Saukkonen & Säävälä 2013, 157.)

Kotoutumisen tavoitteena on tehdä maahanmuuttajista yhteiskunnan tasavertaisia jäseniä, joilla on samat oikeudet ja velvollisuudet kuin kantaväestöllä. Kotoutumisessa tulee huomioida kuitenkin myös ryhmien erityistarpeet. Kotoutumisen haasteena on monikulttuurisen yhteiskunnan rakentaminen, jossa ihmisiä kohdellaan heidän tarpeidensa mukaan. Onnistuakseen monikulttuurinen yhteiskunta tarvitsee vähemmistöjen positiivista erityiskohtelua ja erilaisia käytäntöjä samanlaisen kohtelun sijaan. (Paavola & Talib 2000, 29.) Lepola (2000, 197) pohtiikin tekstissään, voiko yhteiskunnassa olla samanarvoisuutta ilman samanlaisuutta, ja voiko erilaisuus toteutua ilman eriarvoistumista?

2.5 Perhenäkökulma kotoutumiseen

Ihmiset kuuluvat aina johonkin perheeseen ja sukuun. Perhe ja erilaiset perhemallit voidaan käsitellä kokemuksina ja mielikuvina, jotka jäsentävät kuulumistamme elämämme verkostoihin. Perhe rakentuu yksilöistä. Näiden yksilöiden väliset suhteet tekevät perheestä erilaisen verrattuna kaikkiin

muihin yhteiskunnallisiin ryhmiin. (Rönkkö & Rytönen 2010, 9–10.) Maahanmuuttajaperheet käsitetään usein keskenään samanlaisiksi, vaikka todellisuudessa ainoa näitä perheitä varmasti yhdistävä tekijä on yhden tai kummankin vanhemman kokemus maahanmuutosta ja kotoutumisesta (Alitolppa-Niitamo 2005c, 9). Käsitys perheestä vaihtelee kulttuureittain hyvin paljon. Nämä merkitykset näkyvät perheessä erilaisina vuorovaikutussuhteina, rooleina ja arvoina sekä uskomuksina. (Alitolppa-Niitamo 1993a, 87.) Samasta kansallisesta tai etnisestä taustasta tulevien perheiden elämäntavat ja käytännöt voivat olla hyvin paljon toisistaan eroavia (Säävälä 2011a, 6).

Merkittävin ero eri kulttuuritaustoista tulevissa perheissä on yksilön suhde perheeseen ja sukuun. Kulttuurit voidaan jakaa siten, painotetaanko niissä enemmän yksilöllisyyden vai perheen arvoa. Kaikista kulttuureista löytyy molempia piirteitä. (Räty 2002, 57.) Yhteisöllisistä eli kollektiivisista kulttuureista tuleville ihmisille tärkeintä on ryhmään kuuluminen. Ryhmän etu on yksilön etua tärkeämpi, perheen kunnia on tärkeää, perhe osallistuu yksilön päätöksiin ja laajastakin perheestä pidetään huolta. Ihmisen omat mielipiteet ja tarpeet painottuvat taas yksilökeskeisessä eli individualisissa kulttuureissa. Yksilökeskeisissä kulttuureissa perhe käsitetään ydinperheenä, kun taas kollektiivisissa kulttuureissa perheeseen kuuluvat niin isovanhemmat, sedät, tädit kuin serkutkin. (Halme & Vataja 2011, 59–60.)

Perhe muodostaa usein tärkeimmän sosiaalisen pääoman maahanmuuttajalle. Perhe antaa ihmiselle identiteetin, emotionaalista tukea ja konkreettista apua enemmän kuin mikään kotouttamistoinen yksinään. Perheiden tilanteella onkin merkittävä vaikutus kotoutumisprosessiin. Perhe voi olla prosessin resurssi tai este. (Alitolppa-Niitamo 2002b, 87.) Maahanmuuttajille perheen tuki ja turva antavat voimaa kestää stressin ja haasteet, joita muuttovaihe ja sopeutuminen uuteen kulttuuriin aiheuttavat (Säävälä 2011a, 6). Perhe on yksi tärkeimmistä kotoutumiseen vaikuttavista resursseista silloin, kun se säilyy toimivana ja eheänä muutosten keskellä (Alitolppa-Niitamo 2005c, 44). Maahanmuutto vaikuttaa aina perheeseen ja lisää konflikteja niin sukupolvien kuin sukupuoltenkin välillä (Peltola 2014, 273). Katiskon tutkimuksen mukaan maahanmuuttajaperheiden ongelmat liittyvät usein maahanmuuttajuuteen. Tähän voi vaikuttaa perheiden kohtaama työttömyys, kielitaidottomuus, verkostojen puute ja taloudellinen epävakaus. Myös perheiden kokemat traumat lähtömaassa voivat heijastua perheiden arkeen. Kaikki nämä asiat vaikuttavat perheiden sisäisiin suhteisiin. (Katisko 2013, 50, viitattu 1.2.2017.) Maahanmuuttajilla perheen ulkopuoliset sosiaaliset verkostot ovat jääneet lähtömaihin, jolloin näiden läheisten perhesuhteiden merkitys korostuu (Forsander 2002, 79). Katiskon haastattelema isä kertoo maahanmuuttajien idealistisista odotuksista Suomeen saapuessaan. Näitä voivat olla esimerkiksi odotus paremmasta elämästä, työpaikasta ja

taloudellisesta turvasta, jotka eivät toteudu helposti ilman perhettä ja tukiverkostoa. Elämä voi näiden täyttymättömien odotusten vuoksi ajautua kriisiin. (Katisko 2013, 19, viitattu 1.2.2017.)

Maahanmuutto vaikuttaa niin yksilön psyykkisiin resursseihin ja toimintatapoihin läheisten kanssa kuin myös yksilön käsitykseen perheestä (Säävälä 2013b, 118). Alitolppa-Niitamon (2010d, 45) mukaan Berryn useissa tutkimuksissa perhe on nousemassa akkulturaatiotutkimuksen ja kotoutumispolitiikan keskeiseksi huomion kohteeksi. Akkulturaatioprosessissa on haasteita niin yksilökuin perhetasolla. Akkulturaatio toimii muutosvoimana perheessä ja vaikuttaa sen sisäisiin vuorovaikutussuhteisiin, vanhemmuuteen ja lasten kasvatukseen, perheenjäsenten hyvinvointiin sekä lasten ja nuorten hyvinvointiin. (Alitolppa-Niitamo 2010d, 45–46.) Alitolppa-Niitamo (2010d, 51) lainaa artikkelissaan Kwakia (2003), jonka mukaan akkulturaatio on perheessä lasten ja vanhempien välistä aktiivista neuvottelua siitä, miten he siirtävät arvonsa sukupolvelta toiselle uudessa yhteiskunnassa. Alitolppa-Niitamo (2010d, 46) viittaa myös Chuniin (2006), joka toteaa perheen määrittelevän akkulturaatioprosessille ehdot ja olosuhteet. Perheessä voi kuitenkin olla erilaisia akkulturaatio-orientaatioita jäsenten kesken, ja näiden prosessien seuraukset voivat näkyä eri tavoin.

Perheenjäsenten kotoutuminen tapahtuu usein eriaikaisesti ja eri tavoilla. Tämä saattaa hämmentää ja aiheuttaa yksinäisyyden sekä turvattomuuden tunteita. (Rönkkö & Rytönen 2010, 151.) Uuteen maahan muuttaessa vanhemmat joutuvat tilanteeseen, jossa he ovat jälleen lapsen asemassa opettelemassa uutta kulttuuria. He joutuvat kyseenalaistamaan opittuja toimintatapoja elämässään ja kohtaamaan jopa paheksuntaa tai arvostelua omia oikeina pitämiään arvostuksia ja asenteita kohtaan uudessa maassa. (Pollari & Koppinen 2011, 35.) Eri-aikainen akkulturaatio voi tuottaa haasteita perheissä. Lapset pääsevät koulussa ja päiväkodissa automaattisesti valtakulttuurin piiriin ja oppivat kielen nopeasti. Vanhemmat saattavat jäädä eristyksiin yhteiskunnasta esimerkiksi työttömyyden vuoksi. Perheessä roolit voivatkin kääntyä ylösalaisin. Tällä voi olla vaikutuksia vanhempien auktoriteettiin ja lasten huolettomaan lapsuuteen. Vanhemmille kielen oppiminen ja osallisuus yhteiskunnassa on tärkeää juuri vanhemmuuden tukemiseksi. (Alitolppa-Niitamo 2005c, 46.) Katiskon (2013, 17, 18) haastatteluista käy ilmi, että maahanmuuttajaperheen sisäisten suhteiden haasteet voivat johtaa haastateltujen perheiden mukaan lastenkin ongelmiin. Myös palveluiden saavuttamattomuus, esimerkiksi kielitaidon puutteen vuoksi, voi ajaa perheitä jopa lastensuojelun asiakkuuteen. Peltola painottaa tutkimuksessaan, että perheiden sisäinen eritahtinen akkulturaatio kytkeytyy myös yhteiskunnan rakenteisiin ja kotouttamispolitiikkaan. Konflikteja sukupolvien välillä tapahtuu erityisesti perheissä, joissa vanhemmat eivät ole kiinnittyneet työmarkkinoille, ja joissa on puutteita sosiaalisissa tai kielellisissä resursseissa. (Peltola 2014, 275.)

Perhekeskeisyyden tulisikin olla keskeisenä ajatuksena kotouttamisessa. Perhe tulisi huomioida kokonaisuutena, ja perhettä pitäisi tukea kotoutumisessa yhdessä ja erikseen. (Alitolppa-Niitamo 2002b, 87.) Kulttuurierojen pohtiminen perheen kanssa voi ehkäistä muukalaisuuden tunnetta ja edistää koko perheen kotoutumista (Järvinen 2006, 151). Vastaanottavan yhteiskunnan pitäisi tukea maahanmuuttajan perhettä, joka on keskeisessä roolissa yksilön valtaistumisessa ja syrjäytymisen ehkäisemisessä (Alitolppa-Niitamo 2002b, 84–85). Ihmisen hyvin- tai pahoinvointi on aina riippuvainen koko hänen suhdeverkostostaan, ja sen suhteesta yhteiskuntaan. Huomio tuleekin kiinnittää kotouttamisessa niin perheiden sisälle kuin perheiden ja yhteiskunnan välisiin suhteisiin. (Peltola 2014, 280.)

3 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

Toteutimme projektimme toiminnallisena opinnäytetyönä. Toiminnallisella opinnäytetyöllä tavoitellaan käytännön toiminnan ohjeistamista, opastamista, toiminnan järjestämistä tai järjeistämistä (Vilkkä & Airaksinen 2004, 9). Opinnäytetyömme tarkoituksena olikin intensiivisen kotoutumiskurssin avulla kehittää alkuvaiheen kotouttamispalveluita erityisesti perheellisten maahanmuuttajien osalta, ja siten järjestää ja ohjeistaa käytännön toimintaa. Intensiivikurssimme aiheena oli toiminnallinen yhteiskuntatietouden opetus lapsiperheiden palveluista. Toteutimme kurssin luentoina sekä vierailukäynteinä joulukuussa 2016. Kurssikerrat järjestettiin yhden viikon aikana, neljällä eri kerralla, joista kaksi toteutettiin kahden tunnin ohjauksertoina Monikulttuurisuuskeskus Villa Victorin tiloissa ja kaksi muuta vierailukohteissa. Alun perin toiminta oli tarkoitus järjestää päiväkodin tiloissa lähihoitajaopiskelijoiden toimiessa lastenhoitajina kurssilaisten lapsille. Ryhmäläisten piti olla englanninkielisiä. Toteutus siirtyi kuitenkin käytännön syistä Villa Victoriin, ryhmä vaihtui arabi-ankieliseen ja lastenhoito jäi pois.

3.1 Kohderyhmä

Hyvä alku Pohjois-Pohjanmaalla -projektin kohderyhmää ovat maahanmuuttajat, jotka asuvat Oulussa pysyväisluontoisesti, ovat saaneet oleskeluluvan tai ovat EU/ETA-kansalaisia eivätkä ole kotoutumiskoulutuksessa (Oulun kaupunki 2013, viitattu 1.9.2016). Suuntasimme oman osuutemme kotoutumiskurssista perheellisille maahanmuuttajille. Kotona lapsiaan hoitavat vanhemmat ovat erityisen haavoittuvassa asemassa kotoutumisprosessissa. Muun muassa lastenhoidon järjestäminen vaikeuttaa osallistumista esimerkiksi kielikursseille. (Alitolppa-Niitamo 1993a, 96.) Väestöliiton Kotipuun työntekijöiden kokemuksen mukaan monet tekijät voivat tuoda riskejä perheen tasapainoiseen kotoutumiseen. Näitä ovat esimerkiksi yksinhuoltajuus, luku- ja kirjoitustaidottomuus, vanhempien eristyneisyys ja masentuneisuus, monilapsisuus sekä vammaisuuden vuoksi tai muuten erityistarpeessa oleva perhe. Tällaiset tekijät pitäisi tunnistaa jo kotoutumisen alkuvaiheessa. (Alitolppa-Niitamo 2005c, 47.) Oulussakin on maahanmuuttajanaaisia, jotka eivät ole kotouttamistoimenpiteiden aikana integroituneet yhteiskuntaan tai saavuttaneet riittävää kielitaitoa runsaasta kielikurssitarjonnasta huolimatta (Viren ym. 2011, 8–9).

Ryhmän kokoaminen ja kotona lastaan hoitavien vanhempien tavoittaminen kurssillemme osoitautui prosessin aikana oletettua haastavammaksi. Kurssin aikataulu viivästy ja sisältö muuttui tästä syystä. Oli vaikeaa löytää kurssilaisia samalta alueelta ja samasta kieliryhmästä, jotta kurssi olisi voitu toteuttaa kurssilaisten omalla asuinalueella ja heidän kielellään. Intensiivikurssillemme osallistui lopulta kolme vasta maahan muuttanutta perhettä. Kaikki perheet olivat tulleet Suomeen pakolaisina samasta Lähi-idän maasta noin kolme kuukautta sitten. Perheet asuivat vielä vastaanottokeskuksessa, mutta he olivat saaneet oleskeluluvat, ja heille oli osoitettu kuntapaikat Pohjois-Pohjanmaalta. Ryhmäläisemme olivat arabiankielisiä, joten käytössämme oli tulkki koko kurssin ajan. Perheiden lapset olivat alle vuoden ikäisestä peruskouluikäisiin. Kurssillemme suunniteltu lastenhoito ei järjestynyt, joten lapset olivat mukana kurssilla. Lasten mukanaolo häiritsi vanhempien oppimista huomattavasti. Lapset oli kuitenkin pakko ottaa mukaan, sillä muuten vanhemmat eivät olisi voineet osallistua kurssille, emmekä me olisi saaneet osallistujia. Lähtömaansa, maahanmuuton syynsä, äidinkieltensä, maassaoloaikansa ja tulevan kotipaikkansa puolesta ryhmämme oli hyvin homogeeninen, joka auttoi ja tuki kurssisisällön suunnittelua ja muokkaamista.

3.2 Tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli kehittää matalan kynnyksen alkuvaiheen kotouttamispalveluita ja luoda toiminnallisia menetelmiä yhteiskuntatiedon jakamiseen erityisen haavoittuvassa asemassa oleville maahanmuuttajaperheille. Työssämme olemme huomioineet erityisesti lapsiperheiden kotoutumisen haasteita miettimällä, mitkä asiat vaikuttavat pienten lasten vanhempien kotouttamiskoulutuksiin osallistumiseen, ja mitkä palvelut tukevat perheiden kotoutumista Suomeen. Esimerkiksi vierailukäyntiemme kohteet on valittu näitä asioita silmällä pitäen. Toukokuussa 2002 eduskunnalle annetussa selonteossa kotoutumislain toimeenpanosta painotetaan naisten edellytyksiä osallistua yhteiskuntatiedon opetukseen. Selonteon mukaan opetus tulisi järjestää lähellä kotia ja lastenhoito pitäisi olla järjestetty opetuksen ajaksi, jotta kotona lapsiaan hoitavat vanhemmat pystyisivät osallistumaan. Tämän toiminnan pitäisi olla myös pysyväisluonteista. (Qvist 2002, 92.) Kurssimme olikin alkujaan tarkoitus järjestää perheiden asuinalueella, jotta se olisi tukenut kurssilaisten kiinnittymistä lähiyhteisöön, madaltanut kynnystä osallistua oman alueen toimintaan sekä helpottanut kurssille osallistumista käytännössä. Lastenhoidon järjestämisen tarkoituksena olisi ollut mahdollistaa vanhempien osallistuminen täysipainoisesti.

Alkuvaiheen kotoutumisen haasteena on muun muassa ymmärrettävän yhteiskunta- ja palvelujärjestelmätietouden saaminen (Alitolppa-Niitamo 2005c, 47). Suomalainen sosiaalipalvelujärjestelmä voi olla maahanmuuttajille hämmentävän vieras. Maahanmuuttajatkin tarvitsevat käytännön toimijoina uusia tietoja, taitoja ja välineitä. (Matinheikki-Kokko 2011, 29, viitattu 22.12.2016.) Yhtenä opinnäytetyömme tavoitteista pyrimmekin vastaamaan tähän haasteeseen kehittämällä perheellisille maahanmuuttajille alkuvaiheen kotoutumisen kurssille yhteiskuntatietouden sisältöjä. Välittömänä tavoitteena työssämme oli osallistaa syrjäytymisvaarassa olevia maahanmuuttajaperheitä yhteiskuntaan ja parantaa heidän elämänlaatuaan sekä mahdollistaa kokonaisvaltainen toimijuus omassa elämässä. Alkutilanteessa asiakkaalla ei välttämättä ole arjen toimintatavat hallussa uudessa maassa, eikä ymmärrystä suomalaisen yhteiskunnan tai palvelujärjestelmän toiminnasta. Tavoitteenamme olikin, että kurssin jälkeen asiakkaalla on tietoa palveluista ja uskallusta liikkua uudessa kotikaupungissa, kykyä hakea perheille kuuluvia palveluja sekä halua ottaa kontaktia ulkomaailmaan. Pyrimme tuottamaan asiakkaalle kokemuksen aktiivisesta toimijuudesta ja osallisuudesta yhteiskunnassa. Tavoitteenamme on myös, että suunnittelemamme kurssisisältö jatkaisi toimintaansa hyvänä käytäntönä hankkeen loppumisen jälkeen.

Oppimistavoitteemme määrittyivät sosiaalialan koulutusohjelman tuottamien valtakunnallisten kompetenssien mukaan. Niitä ovat: eettinen osaaminen, asiakastyön ja palvelujärjestelmäosaaminen sekä yhteiskunnallinen analyysitaito, reflektiivinen kehittämis- ja johtamisosaaminen sekä yhteisöllinen osaaminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen. (Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Saarnio 2009, 18–19.) Opinnäytetyöprosessimme aikana pyrimme kehittymään kaikissa näissä kompetensseissa, mutta painotimme eettistä osaamista, asiakastyön ja palvelujärjestelmäosaamista sekä yhteiskunnallisen analyysitaidon osaamista. Oppimistavoitteenamme oli myös laajentaa käsitystämme kotoutumisprosessista ja sen suurimmista haasteista. Välittömänä tavoitteenamme oli oppia tekemään toiminnallinen opinnäytetyö. Hyvä alku Pohjois-Pohjanmaalla -kehittämishanke jatkuu vielä vuoden 2017 loppuun, ja kehittämiämme sisältöjä työstetään tarpeen mukaan hankkeen aikana eteenpäin. Hankkeen päättymisen jälkeen arvioidaan, ovatko kehitetyt toimintamallit olleet hyviä, jonka jälkeen ne mahdollisesti siirtyvät osaksi päivittäistä käytännön työtä.

3.3 Tuotokset

Toiminnallisessa opinnäytetyöstä syntyy aina jokin konkreettinen tuote, kuten ohjeistus, tietopaketti tai portfolio (Vilkkä & Airaksinen 2004, 51). Opinnäytetyömme tuotos on suunnittelemamme neljän

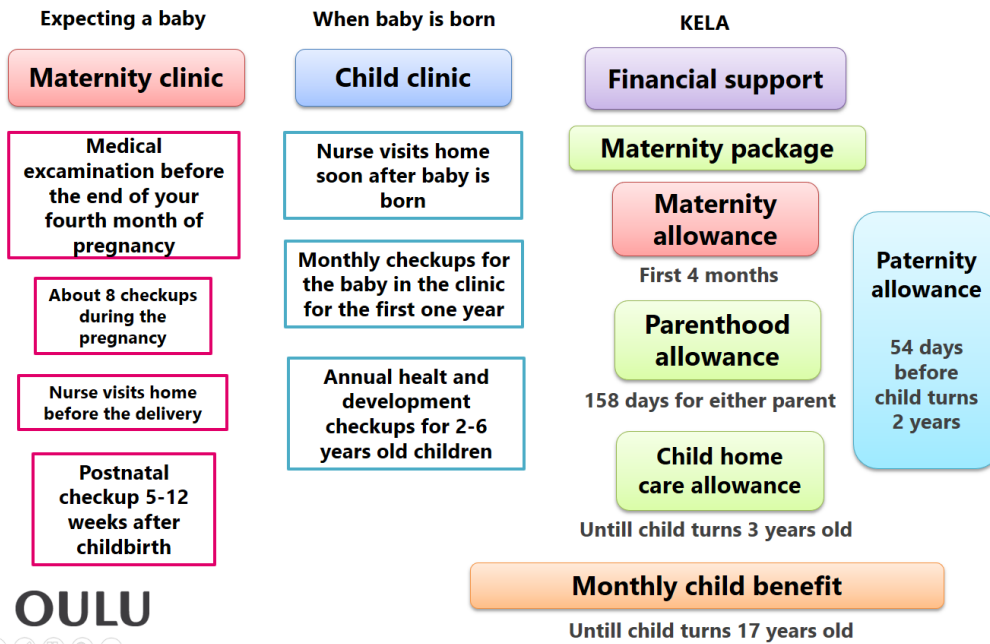
ohjauskerran maahanmuuttajaperheiden kotoutumista tukeva intensiivikurssi ohjeistuksineen. Kurssi sisältää neljä kahden tunnin ohjauskertaa, joista kaksi toteutetaan luentoina ja kaksi vierailukäynteinä. Luentojen tueksi olemme laatineet Power Point -esityksen lapsiperheiden palvelujärjestelmästä sekä kaupungin ja kolmannen sektorin tarjoamista vapaa-ajanviettomahdollisuuksista Oulussa. Kurssisuunnitelma ja dia-esitys jäävät käytettäväksi Monikulttuurisuuskeskus Villa Victoriin. Avaamme seuraavissa alaluvuissa suunnitelmaamme, toteuttamaamme toimintaa sekä sen arviointia tarkemmin. Opinnäytetyöraportistamme voivat hyötyä muut vastaavia kotoutumiskursseja suunnittelevat.

Luennoillamme esitellään lapsiperheiden palvelut sekä taloudelliset tuet äidin raskausajasta lapsen kouluikään saakka. Palveluista käsittelemme äitiys- ja lastenneuvolat, varhaiskasvatuksen sekä avoimen varhaiskasvatuksen kerhot, esikoulun, peruskoulun ja valmistavat luokat sekä koulujen aamu- ja iltapäivätoiminnan. Näiden lisäksi esityksessä käydään läpi Oulun kaupungin ja kolmannen sektorin tarjoamia harraste- ja vapaa-ajanviettomahdollisuuksia lapsiperheille. Perheen taloudelliset tuet käymme läpi alkaen raskausajasta lapsen täysi-ikäistymiseen asti. Power Point -esityksemme on tehty mahdollisimman yleispäteväksi ja sitä voi muokata kotoutumiskursseille osallistuvien ryhmien tarpeiden mukaan. Yhteistyökumppanimme toiveesta laadimme esitykseen myös kaksi prosessikaaviota, joista toinen kuvaa lapsiperheiden palveluiden etenemistä ja taloudellista tukea lasta odottaessa ja lapsen syntymän jälkeen, ja toinen havainnollistaa päiväkodin, esikoulun ja peruskoulun etenemisen (katso kuviot 2 ja 3).

Power Point -esityksen diat ovat englanninkielisiä, mutta käsiteltävien asioiden avainsanat ovat dioissa suomeksi tukemassa suomen kielen oppimista. Siitä on apua myös palveluja käytettäessä, kun asiakas tietää, millä sanalla lisätietoa voi etsiä. Laadimme esityksen olettaen, että ryhmämme tulee olemaan englanninkielinen, emmekä enää ehtineet muokata sitä suomeksi saadessamme tietää, että ryhmä onkin arabiankielinen. Ryhmäläisemme olisivat toivoneet suomenkielistä esitystä. Valitsimme Power Pointin esitystavaksemme, koska se on helppokäyttöinen, helposti muokattava ja sitä voi käyttää monenlaisissa luento-olosuhteissa.

Services and financial support for families

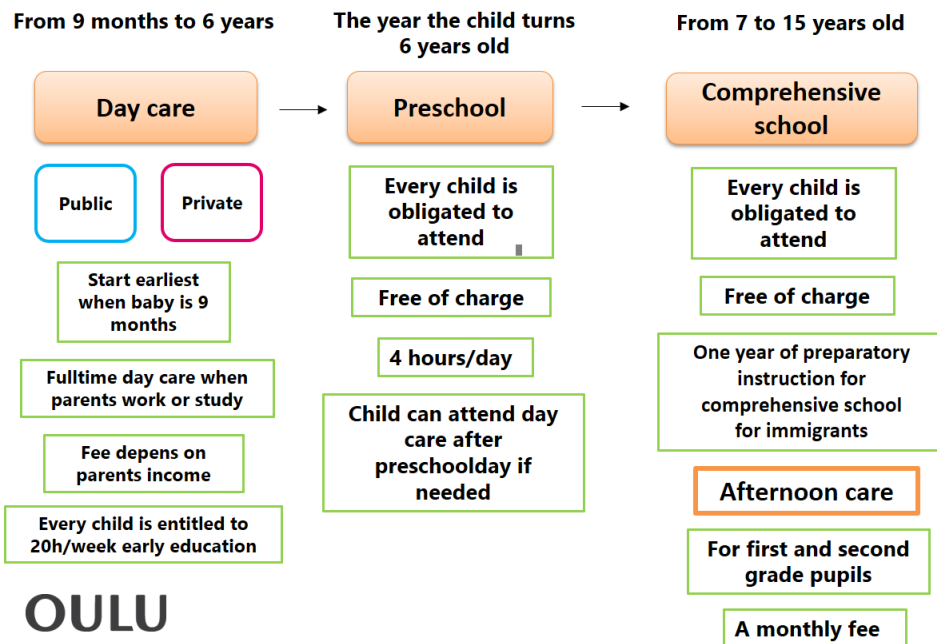
OULU

KUVIO 2. Services and financial support for families.

Services for families

OULU

KUVIO 3. Services for families.

3.4 Toiminnan suunnittelu

Toiminnallisen opinnäytetyön toimintasuunnitelman tarkoituksena on tehdä opinnäytetyön idea ja tavoitteet tiedostetuiksi, harkituiksi ja perustelluiksi. Suunnitelmaan pitäisi voida sitoutua, mutta toisinaan suunnitellut toteutusmuodot ovat mahdottomia toteuttaa. Tällöin pitäisi kuitenkin pystyä sitoutumaan perus- eli aiheitasolla siihen, mitä toimintasuunnitelmassa on luvattu tehdä. (Vilkkä & Airaksinen 2004, 26–27.) Jouduimme opinnäytetyöprosessissamme muokkaamaan suunnitelmaamme toiminnan osalta paljon, mutta mielestämme sitouduimme alkuperäiseen aiheeseemme perheiden alkuvaiheen kotouttamispalveluiden kehittämisestä. Kurssisisältöjen muokkaaminen vaihtuvien olosuhteiden ja kurssilaisten tarpeiden mukaan on varmasti työelämässä hyvin tavanomaista, ja siihen kykeneminen osoittaa mielestämme ammatillisuutta.

Ryhmätoiminnassa ennakkosuunnittelu on tärkeää, ja monia valintoja joudutaan tekemään jo ennen toiminnan aloittamista. Ryhmätoimintasuunnitelmassa on mietittävä alustavat tavoitteet toiminnalle. Myös ryhmän rakennetta pitää pohtia: avoin vai suljettu ryhmä, pien- vai suurryhmä, homogeeninen vai heterogeeninen ryhmä. Ryhmäläisiä voi yhdistää esimerkiksi samantyyppinen elämäntilanne tai ominaisuus. (Tanskanen 2015, 111.) Intensiivikurssillemme osallistui kolme perhettä eli yhteensä kuusi aikuista lapsineen. Ryhmän koko ja jäsenet valikoituvat pitkälti pakon sanelemina, sillä yhteistyökumppanillamme oli vaikeuksia saada kurssille osallistujia. Olimme kuitenkin miettineet ryhmätoimintamme tavoitteet ja toiminnan mahdollisimman tarkkaan etukäteen. Ryhmämme rakenteeseen emme pystyneet itse vaikuttamaan, mutta tiesimme, että heitä yhdistää ainakin maahanmuuttajuus ja perheellisyys. Suunnittelimme toimintaamme näiden tietojen pohjalta.

Sovelsimme suunnitelmaamme tehdessämme konstruktivistista oppimiskäsitystä, jonka mukaan tieto ei koskaan ole objektiivista ja tietäjästään riippumatonta kuvaa maailmasta, vaan yksilö tai yhteisö rakentaa tiedon aina itse. Tietoa ei siis vain passiivisesti vastaanoteta, vaan oppija tulkitsee aktiivisesti havaintojaan ja uutta tietoa aikaisempien tietojensa ja kokemustensa pohjalta ja rakentaa siten jatkuvasti uutta kuvaa maailmasta. Yksilöllä on asioista arkikäsitteitä, jotka ovat syntyneet aiempien kokemusten pohjalta. Uutta tietoa tulkitaan näiden arkikäsitteiden kautta. (Tynjälä 2004, 37–38, 72.) Tältä pohjalta halusimme pitää luentomme mahdollisimman avoimena keskustelulle, jolloin voisimme avoimesti puhua kurssilaistemme aiemmista mielikuvista aiheeseemme liittyen. Halusimme myös käsitellä asioita ensiksi teorian kautta ja sitten käytännössä vierailukäynneillä, sillä konstruktivistisen näkemyksen mukaan toimintakulttuuriin voi sosiaalistua osallistumalla. La-

ven ja Wegnerin (1991) mukaan oppiminen on prosessi, jossa yksilö osallistuu yhteisöjen toimintaan ensiksi rajatumalla vastuulla ja vähitellen tietojen ja taitojen kehittyessä aina suuremmalla vastuulla, saaden lopulta aseman yhteisönsä täysivaltaisena jäsenenä. Oppiminen alkaa havainnoinnista ja etenee kohti itsenäisyyttä. (Tynjälä 2004, 132–133.) Ajattelimme, että kertomalla ensin yhteiskunnan toiminnasta teorian tasolla ja tutustuttamalla sitten kurssilaiset siihen käytännössä, he osallistuivat yhteisön toimintaan havainnoijina. Havainnoinnista on taas helpompi siirtyä aktiivempaan toimijuuteen.

Alkuperäinen suunnitelmamme oli, että kävisimme tutustumassa tuleviin kurssilaisiin ennen intensiivikurssimme alkua. Oman kurssimme ensimmäisellä tapaamisella tutustuisimme ryhmän kanssa vielä lyhyesti ja keskustelisimme yhdessä eroista ja samankaltaisuuksista uuden ja lähtömaan yhteiskuntien ja kulttuurien välillä. Tämän jälkeen kävisimme läpi perheiden arkea ja lapsiperheiden palveluita Oulussa toiminnallisesti. Toisella kerralla avaisimme tarjolla olevia palveluita ja niiden tarkoituksia laajemmin sekä harjoittelisimme päivähoitopaikan hakemista. Kävisimme läpi myös kolmannen sektorin tuottamia perhepalveluita sekä Oulun kaupungin liikunta- ja kulttuuripalveluita lapsiperheille. Kahdella viimeisellä kerralla tutustuisimme lähialueen palveluihin tekemällä tutustumiskäynnit neuvolaan ja kirjastoon sekä lastensuojelujärjestön perhekerhoon. Samalla opettelisimme yhdessä liikkumaan julkisilla kulkuvälineillä ja madaltaisimme näin perheiden kynnystä lähteä kotoaan.

Suunnitelmamme kuitenkin muuttuivat todella paljon prosessin aikana. Kurssin paikka, aika, osallistujat, sisältö ja opetuskieli vaihtuivat syksyn kuluessa. Sopivien kurssilaisten löytyminen oli yhteistyökumppanillemme haastavaa, minkä vuoksi suunnitelmia jouduttiin muuttamaan useaan otteeseen. Ryhmää ei saatu kasaan alkuperäisen aikataulun puitteissa, ja kurssi siirtyi marraskuulta joulukuun loppupuolelle. Myös paikka vaihtui samoista syistä, sillä alun perin kurssilaisten oli tarkoitus asua Koskelan suuralueella, jolloin kurssi olisi voitu järjestää heidän asuinalueellaan. Tällä alueella asuvia ei kuitenkaan löytynyt tai saatu osallistumaan kurssillemme, ja ryhmäläiset tulivat lopulta vastaanottokeskuksesta Monikulttuurisuuskeskus Villa Victoriin Oulun keskustaan. Myös toimintakertojen kesto vaihtui 2,5 tunnista kahteen tuntiin.

Ryhmätoiminnan ohjaajan olisi hyvä miettiä toiminnan ajankohtaa ja kokoontumistilaa ryhmään osallistuvien elämäntilanteen perusteella (Tanskanen 2015, 112). Meidän toimintakertamme olivat kaikki saman viikon aikana iltapäivisin. Ajankohtaan emme itse pystyneet vaikuttamaan, mutta se sopi kurssilaisille hyvin. Heidän elämäntilanteeseensa olisi kuitenkin sopinut paremmin, jos kurssi

olisi voitu järjestää vastaanottokeskuksessa tai lähempänä sitä, jolloin kurssille osallistuminen olisi ollut käytännössä helpompaa ja nopeampaa. Reitti keskustaan oli kurssilaisille tuttu, joten heidän kulkemisensa sujui ensimmäistä kertaa lukuun ottamatta ongelmitta. Ensimmäiselle kerralle osa kurssilaisista saapui myöhässä, koska kurssiaika poikkesi heille tutusta ajasta aiemmalla kotoutumiskurssilla, eivätkä he olleet tietoisia bussiaikatauluista muina aikoina. Kurssilaisiin tutustuminen ennen itse kurssin toteutusta jäi nopeasta aikataulusta johtuen pois, eikä meillä siis ollut tietoa heidän koulutustaustastaan, maassaoloajastaan tai siitä, kuinka tuttu Oulun palvelujärjestelmä heille jo on.

Muokkasimme kurssisuunnitelmaamme ja aikatauluamme heti ensimmäisellä tapaamisella kurssilaisten toiveet ja tarpeet huomioiden. Olimme suunnitelleet luennot kahdelle perättäiselle päivälle ja vierailut kahdelle viimeiselle kerralle. Kurssilaisillamme oli tiedossa toisena luentopäivänä päällekkäinen retki vastaanottokeskuksen kanssa ja he toivoivat muutosta aikatauluun, koska muuten he olisivat joutuneet jättämään välistä joko luennon tai retken. Emme kokeneet kurssipäivien muutoksen erityisesti vaikuttavan kurssimme onnistumiseen, ja uskoimme tulevan retken myös tukevan kurssilaisten hyvinvointia, joten siirsimme toisen kerran luennot eri päivälle kurssin viimeiseksi keräksi. Loppujen lopuksi tämä osoittautui toimivaksi muutokseksi. Kurssilaiset saivat ensimmäisellä kerralla tietoa palveluista, tämän jälkeen kävimme tutustumassa palveluihin konkreettisesti ja viimeiselle kerralle jäi mahdollisuus esittää kysymyksiä ja pohtia vierailujen herättämiä ajatuksia yhdessä. Konkreettisesti palveluihin tutustuminen voi helpottaa asioiden ymmärtämistä ja kysymysten muodostamista. Kysymysten esittäminen itselle vieraista tai vielä abstrakteiksi jäävistä asioista voi olla vaikeaa.

Ensimmäisellä tapaamisella meille selvisi myös, että kaikki kurssilaiset olivat saaneet kuntapaikan toisesta kaupungista Pohjois-Pohjanmaalla, eikä Oulun lapsiperheille tarjoaman toiminnan esittelystä olisi heille hyötyä. Tarkoituksenamme oli esitellä heille Oulun kaupungin ja kolmannen sektorin lapsiperheille tarjoamia vapaa-aika- ja liikuntapalveluita, kirjaston ja seurakunnan toimintaa, asukastupia, perhekahviloita, monikulttuurisuuskeskusta sekä lastensuojelujärjestön maahanmuuttajäideille suunnattua ystävöimintää. Korvasimme luentojen tämän osuuden kurssilaisen tulevan kotikaupungin esittelyllä. Kolmannen sektorin tarjoaman toiminnan ja palveluiden esittelemisen olisi kuitenkin tärkeää vastaavia kurseja järjestettäessä. Suunnitelmiimme kuuluneen monikulttuurisen ystävöiminnan esittelyn kautta perheiden äidit olisivat saaneet ystävän kantasuomalaisesta naisesta, joka olisi uskoaksemme tukenut heidän kotoutumistaan. Maahanmuuttajaperheiden lähiverkostonpuuttumisesta aiheutuu yksinäisyyttä ja uusien verkostojen luominen

on vaikeaa (Katisko 2013a, 17, viitattu 1.2.2017). Katiskon (2013a) samassa tutkimuksessa kaikki haastattelemansa maahanmuuttajavanhemmat kokivat yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden tunnetta. Maahanmuuttajille onkin helpompaa hakeutua ”omiensa” seuraan, kuten olemme todenneet tietoperustan luvussa 2.2, vaikka toiveet kontaktien luomisesta suomalaisiin ovat yleensä suuret. Pidämmekin tärkeänä, että verkostojen luomista erityisesti kantaväestöön tuetaan tulevilla perheiden kursseilla. Kontaktit omaan yhteisöön ja esimerkiksi paikallinen ystävä ovat mielestämme parhaimpia tapoja kiinnittyä yhteisöön, oppia kulttuuria ja kieltä, ja kotoutua uuteen maahan. Valitettavasti emme pystyneet kurssillamme varsinaisesti luomaan uusia kontakteja tai suhteita, koska kurssilaisemme olivat muuttamassa pois Oulusta. Kurssilaiset kuitenkin kokivat esimerkiksi perhekahvilavierailun hyvin positiivisena, ja olisivat varmasti päässeet sitä kautta luomaan suhteita kantaväestöön ja ympäröivään yhteisöön.

Palvelujärjestelmään tutustumiseen paikkakunnan vaihdos ei vaikuttanut niin merkittävästi, koska palvelujärjestelmä on koko maassa samankaltainen. Iso ero palveluissa oli kuitenkin esimerkiksi päivähoidon osalta: Oulussa subjektiivinen päivähoito-oikeus on rajoitettu 20/t viikossa, kun taas kurssilaistemme tulevassa kotikunnassa rajoituksia ei ole. Tämä oli mielestämme tärkeä asia huomioida palveluista kerrottaessa. Päivähoitopaikan hakemisen, neuvolan ajanvaraamisen sekä esi-kouluun ja kouluun ilmoittautumisen käytännön harjoittelu jäivät pois kurssiohjelmasta aikataulullisista syistä. Mielestämme näitä asioita olisi kuitenkin hyvä harjoitella käytännössä vastaavilla kursseilla, koska osa kurssilaisistamme olisi toivonut opastusta erityisesti päivähoitopaikan hakemiseen. Kurssilaistemme lapset olivat kuitenkin hyvin eri-ikäisiä, eivätkä kaikki harjoitukset olisi olleet ajankohtaisia kaikille, mikä olisi saattanut aiheuttaa turhautumista. Vierailukäyntiä neuvolaan emme saaneet sovittua nopeassa aikataulussa, ja vierailu kirjastoon jäi pois kurssilta, koska kaikki perheet olivat jo käyneet tutustumassa kirjastoon toisessa osassa kotoutumiskurssiaan. Molemmat vierailukohteet olisivat mielestämme kuitenkin tärkeitä ja hyviä vierailukohteita perheiden kotoutumiskursseille.

Kurssisuunnitelmaksemme muodostui lopulta se, että ensimmäisellä tapaamisella tutustuimme lapsiperheiden palveluihin Suomessa, ja toisella ja kolmannella tapaamisella kävimme tutustumiskäynneillä monikulttuurisuuskeskuksessa, lastensuojelujärjestön perhekahvilassa sekä päiväkodissa. Viimeisellä tapaamisella jatkoimme lapsiperheiden palveluiden käsittelemistä ja esittelimme kurssilaisten toiveesta heidän tulevaa kotikaupunkiaan sekä sen tarjoamia kolmannen sektorin palveluita ja vapaa-ajanviettomahdollisuuksia lapsiperheille. Suunnitelmamme eli tilanteen mukaan ja pyrimme käymään läpi erityisesti niitä asioita, joista kurssilaiset itse halusivat saada lisää tietoa ja

kokivat tarpeellisiksi. Näin pyrimme huomioimaan osallistujien todelliset tarpeet kurssin suhteen sekä vahvistamaan heidän osallisuuttaan ja toimijuuttaan omassa arjessaan. Kun tieto oli osallistujien omasta mielestä heille relevanttia, lisäsi se varmasti heidän kiinnostustaan ja motivaatiotaan kurssia kohtaan.

Olimme suunnitelleet intensiivikurssimme siltä pohjalta, että perheiden lapsille on varattu kurssin ajaksi lastenhoitaja. Lastenhoitajaa ei kuitenkaan saatu järjestymään, joten ryhmäläisten kolme hyvin eri-ikäistä lasta olivat mukana kurssilla. Mahdollistimme kuitenkin perheiden osallistumisen kurssille sillä, että he saivat ottaa lapsensa mukaan ja viimeiselle luennolle hankimme lastenhoitajan. Lastenhoidon puuttuminen oli suuri haaste kurssin muilla kerroilla. Olimme varanneet lapsille tekemistä ensimmäiselle kerralle, ja niin lasten vanhemmat kuin mekin yritimme parhaamme mukaan viihdyttää lapsia. Pienet lapset eivät kuitenkaan jaksaa istua rauhassa kahden tunnin ajan, ja vanhempien oli siksi välillä erittäin hankala keskittyä opetukseen. Lastenhoidon järjestäminen kotiäitien ja -isien kursseille onkin ehdottoman tärkeää kurssin onnistumisen ja kurssilaisten osallistumisen kannalta.

3.5 Ensimmäinen tapaaminen – tutustuminen ja perheiden palvelujärjestelmä

Ensimmäisellä tapaamisella tutustuimme ryhmään. Esittäydyimme itse tulkin välityksellä ja ryhmäläiset kertoivat nimensä, lastensa nimet ja iät, mistä maasta he ovat kotoisin, ja kuinka kauan he ovat olleet Suomessa. Ennakkotietona kurssilaisista meillä oli vain heidän määränsä, äidinkieltensä sekä lasten iät. Emme tieneet, kuinka paljon tietoa heillä jo oli lapsiperheiden palveluista, joten keräsimme ennakkotietoja toiminnallisen harjoituksen avulla. Olimme tulostaneet Papunetistä kouluun, äitiys- ja lastenneuvolaan sekä päiväkotiin liittyviä kuvia, ja ryhmäläiset saivat miettiä, mihin näistä kolmesta palvelusta kuvat liittyivät. Kurssilaisten lapset olivat mukana tässä harjoituksessa. Harjoituksesta selvisi, että kurssilaisilla oli melko hyvät lähtötiedot, ja he olivat jo käyttäneetkin osaa palveluista – kaikki kuvat päätyivät oikeisiin kohteisiin ja harjoitus tuntui olevan kurssilaisille helppo ja selvä. Se oli kuitenkin hyvä jäänmurtaja ja mukava aloitus varsinaiselle luennolle. Jos ryhmällä olisi herännyt kysymyksiä kuvista ja niiden sijoittumisesta, olisimme tässä vaiheessa käyneet niitä yhdessä läpi.

Alun perin tarkoituksenamme oli varata tutustumiselle enemmän aikaa ja painottaa perhekeskeyttä. Olimme suunnitelleet, että kurssilaiset olisivat saaneet kertoa haluamiaan asioita itsestään,

taustastaan ja perheestään. Olisimme voineet yhdessä miettiä, onko heillä lapsiperheiden asioihin liittyviä kysymyksiä tai joitain muita kiinnostavia asioita, joita he haluaisivat kurssilla käsiteltävän. Tarkoituksenamme oli myös keskustella yhdessä perhearjen tai roolien mahdollisista muutoksista perheessä Suomeen muuton myötä sekä pohtia, mikä Suomessa on erilaista kuin lähtömaassa, tai kummastuttaako jokin uudessa kotimaassa tai suomalaisissa. Olisimme myös voineet pohtia yhdessä, herättävätkö suomalaiset perheet ja heidän kasvatuskäytäntönsä kysymyksiä tai ihmetystä. Näille keskusteluille ei kuitenkaan jäänyt aikaa toteutuksessa, sillä kaikki ryhmäläisemme saapuivat ensimmäiselle toimintakerralle myöhässä tiputellen ja pääsimme aloittamaan puoli tuntia aikataulusta jäljessä. Myös tulkkaamiseen meni enemmän aikaa, mihin olimme osanneet varautua. Keskustelut olivat kuitenkin suunnitelmassamme ja ne kannattaakin ehdottomasti toteuttaa, jos vastaavaa kurssia järjestetään myöhemmin. Niiden avulla päästään virittäytymään aiheeseen ja saadaan muokattua sisältöä juuri kyseistä ryhmää palvelemaan suuntaan. Perheille olisi myös tärkeää pohtia, ja sitä kautta tiedostaa muutoksia ja vaikutuksia, joita uusi kulttuuri tuottaa rooleihin perheessä ja omaan toimijuuteen uudessa yhteiskunnassa, kuten raporttimme tietoperustan luvuissa 2.1 ja 2.5 käy ilmi.

Luennolla ehdimme käsitellä lapsiperheiden palveluista äitiys- ja lastenneuvolan, lapsiperheiden taloudelliset tuet sekä päivähoidon. Luentomme eteni seuraavan kaavan mukaisesti: Kun odotat lasta – Äitiysneuvola – Taloudellinen tuki raskaana - Taloudellinen tuki vauvaperheille – Lastenneuvola – Päivähoito – Päiväkoti – Päivä päiväkodissa – Päivähoitomaksu – Päivähoitohakemus – Mitä lapselle mukaan päiväkotiin. Selitimme, miten pitää toimia, kun huomaa olevansa raskaana, mitä äitiys- ja lastenneuvolapalvelut pitävät sisällään ja miten ne toimivat sekä minkälaista taloudellista tukea voi saada raskaana ollessaan sekä pienen lapsen kanssa. Kerroimme äitiys- ja isyysvapaista sekä vanhempainvapaasta. Keskustelimme kurssilaisten kanssa siitä, millainen käsitys heillä on päivähoidosta, mitä päivähoito on heidän lähtömaassaan vai onko sitä ollenkaan. Kävimme läpi suomalaisen varhaiskasvatuksen tavoitteita ja tarkoitusta sekä päiväkodin arkea ja päivähoitopäivän rytmiä sekä vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä. Kerroimme, ketkä ovat oikeutettuja päivähoitoon, millaisia päivähoidon muotoja on olemassa, mitä ne maksavat ja minkälaista tukea maksuihin voi saada. Lisäksi käsitelimme, mitä lapsi tarvitsee mukaansa päiväkotiin: ulko- ja sisävaatteet, sade- ja vaihtovaatteet, tossut ja tarvittaessa unilelun. Dioihin olisi hyvä myös lisätä pukeutumishje Suomen vaihteleviin sääoloihin ja vuodenaikoihin, koska sään mukainen pukeutuminen on usein haastavaa Suomessa syntyneellekin. Maahanmuuttajavanhemmille voi myös usein tulla yllätyksenä, että päiväkodissa ulkoillaan myös pakkasella ja sateella. Tarkoituksenamme oli myös harjoitella päivähoitohakemuksen täyttämistä konkreettisesta kuvien avulla, mutta siihen ei

jäänyt aikaa. Luennolla kävi ilmi, että osa kurssilaisista olisi kuitenkin toivonut tukea juuri päivähoitohakemuksen tekemiseen.

Käytimme luentomme tukena valmistamaamme Power Point -esitystä, mutta pyrimme etenemään keskustellen. Kurssilaiset olivat erittäin aktiivisia ja kiinnostuneita ja kyselivät paljon. Heitä kiinnosti esimerkiksi ovatko palvelut samat heidän tulevassa kotikaupungissaan, milloin oikeus lapsilisään alkaa oleskeluluvan saatua ja mistä päivähoitopaikkaa haetaan. Käsittelimme keskustellen myös muun muassa äitiysloman tarkoitusta, joka mietitytti kurssilaisiamme. Painotimme sitä, että tänä aikana äiti saa keskittyä täysipainoisesti lapsen hoitamiseen. Kävimme läpi myös isien mahdollisuutta jäädä kotiin yhdessä ja erikseen äidin kanssa. Vastasimme kurssilaisten kysymyksiin sitä mukaa, kun niitä tuli, ja otimme luennon edetessä selvää sellaisista asioista, joihin emme osanneet vastata. Tähänkin meni odotettua enemmän aikaa. Tulkkaamisen ja myöhästelyjen takia emme ehtineet käsitellä kaikkea luennolle suunniteltua materiaalia ensimmäisellä kerralla ja osa jäi käsiteltäväksi viimeiselle luentokerralle. Luentojen loppuksi pyysimme kurssilaisilta palautetta käsitellyistä asioista. Saamamme palautteen käsitelimme alaluvussa 4.1.

3.6 Toinen ja kolmas tapaaminen – vierailukäynnit

Toteutimme kurssin aikana kolme vierailukäyntiä: monikulttuurisuuskeskukseen, perhekahvilaan sekä päiväkotiin. Ensimmäiselle vierailulle monikulttuurisuuskeskukseen osallistui kolmesta perheestä kaksi, sillä yhdellä perheellä oli sovittuja menoja, joista saimme tietää vasta päivän alkaessa. Lähdimme vierailulle yhdessä kurssilaisten kanssa Villa Victorista ja kuljimme kohteeseen linja-autolla. Vierailukohteessa työntekijä esitteli kurssilaisille keskuksen toimintaa ja tarjoamia palveluita tulkin välityksellä. Toimimme itse lapsenvahteina vierailun ajan, joten emme päässeet kunnolla osallistumaan. Ryhmäläiset kokivat, että vierailu oli antoisa, ja että he osallistuisivat mielellään keskuksen toimintaan. Monikulttuurisuuskeskuksessa olisi ollut paljon kurssilaisiamme kiinnostavaa toimintaa ja ryhmiä. Vastaavaa keskusta tai toimintaa järjestävää tahoa ei kuitenkaan ole heidän tulevassa kotikaupungissaan, joten vierailu ei ollut siltä osin kovin hyödyllinen.

Kurssimme kolmannelle tapaamiselle perhekahvila- ja päiväkotivierailuille osallistui vain yksi perhe, sillä kaksi muuta perhettä eivät päässeet paikalle päällekkäisten tapaamisten ja sairastumisten vuoksi. Myös kolmannella kerralla tapasimme Villa Victorissa, josta matkustimme yhdessä linja-autolla kohteeseen. Perhekahvilavierailulle menimme kaikille avoimen perhekahvilan aikana, jolloin

paikalla oli myös muita perheitä. Perhekahvilan työntekijä kertoi kurssilaisille, mitä perhekahvilat ovat, ja minkälaista toimintaa niissä ja juuri kyseisessä kahvilassa järjestetään. Toinen meistä huolehti mukana olleen perheen lapsesta, ja lapsi sai leikkiä tiloissa esittelyn ajan, joten vierailu sujui rauhallisesti. Vanhemmat kokivat vierailun perhekahvilaan erittäin antoisaksi ja aikovat osallistua toimintaa vielä Oulussa oloaikansa puitteissa. Myös perheen uudessa kotikaupungissa on vastavia perhekerhoja, joihin perhe aikoo jatkossa osallistua.

Perhekahvilasta siirryimme kävellen vähän matkan päässä sijaitsevaan päiväkotiin, jossa päiväkodin johtaja esitteli perheelle tiloja ja kertoi suomalaisesta päivähoidosta. Myös päiväkotivierailulla toinen meistä huolehti perheen lapsesta. Lapsi sai leikkiä päiväkodin tiloissa, jolloin perheen vanhemmat saivat rauhassa keskittyä vierailuun ja päiväkodin esittelyyn. Mukana ollut perhe oli molempiin vierailukäynteihin erittäin tyytyväinen. He kokivat saaneensa paljon uutta ja tärkeää tietoa. Perheen vanhemmat pitivät hyödyllisenä päästä näkemään päiväkodin toimintaa konkreettisesti. He näkivät, kuinka lapset toimivat itsenäisesti päivähoidossa, opettelevat uusia taitoja, ja kuinka työntekijät kohtelevat lapsia ja esimerkiksi lohduttavat lasta tarvittaessa. Päiväkodin päivärutmi tuli vierailulla hyvin esille esimerkiksi ulkoilujen, ruokailujen ja päiväunien kautta. Perheen vanhemmat pääsivät esittämään heidän mieltään askarruttavia kysymyksiä liittyen esimerkiksi nukkumiseen ja syömiseen suoraan päiväkodin johtajalle. Perheelle oli selkeästi myös avartavaa ja hyödyllistä päästä näkemään päiväkodin tilat käytännössä. Vierailuille matkustaessamme linja-autolla liikkussa ryhmäläiset pääsivät myös näkemään eri puolia kaupungista ja harjoittelemaan julkisten liikennevälineiden käyttöä laajemmin.

Haasteita vierailukäyntien toteutuksessa muodostui siitä, että kaikki perheet eivät ilmestyneet paikalle, osa tuli paikalle myöhässä, eikä lapsille ollut hoitajia. Emme tienneet perheiden poissaoloista etukäteen, vaan osallistujien määrä selvisi aina tapaamisen aluksi. Kurssilaisten alle kouluikäiset lapset olivat mukana kaikilla tapaamiskerroilla, ja saimme lapsille hoitajan vasta viimeiseksi keräksi. Vierailukäynneillä meistä jommankumman tai molempien aika ja huomio menivät lapsista huolehtimiseen ja viihdyttämiseen. Itse vierailukäynnin sujuminen jäikin näissä tilanteissa lähinnä tulkin ja vierailukohteen esittelijän harteille.

3.7 Neljäs tapaaminen

Neljännellä ja viimeisellä tapaamisellamme jatkoimme ensimmäisellä kerralla kesken jäänyttä luentoa lapsiperheiden palveluista. Luento eteni seuraavan järjestyksen mukaisesti: Esikoulu – Peruskoulu – Iltapäivähoito – Ryhmäläisten uusi kotikaupunki. Kävimme pääpiirteittäin läpi ensimmäiseltä luennolta pois jääneen esikoulun, peruskoulun ja iltapäivähoidon: tarkoituksen, keston ja sisällön. Tämän jälkeen keskityimme ryhmäläisten tulevan kotikaupungin esittelyyn. Tutustuimme kaupunkiin katsomalla siitä esittelyvideon, tarkastelemalla Google Map: sista kaupungin karttaa ja sitä, mistä mitäkin palveluita löytää. Kurssilaisten toiveesta selvitimme myös edullisia matkustusvaihtoehtoja Ouluun. Kävimme läpi lapsiperheille suunnattua toimintaa kaupungissa sekä keskustelimme siitä, että tulevassakin kotikaupungissa on lastensuojelujärjestön toimintaa ja perhekahvila. Tulkki kirjoitti perheille arabiaksi ylös toiminnan aikatauluja ja osoitteita. Ryhmäläisiä kiinnostivat myös kaupungin ruokakaupat ja niiden sijainnit. Tulevan kotikaupungin esittelyllä tavoitelimme perheiden turvallisuuden tunteen lisäämistä tulevassa muutoksessa. Muuttaminen uuteen kaupunkiin huolestutti ryhmäläisiä kovasti, koska he kokivat, että olivat vasta alkaneet oppia, miten Oulussa liikutaan ja toimitaan. Halusimme, että uusi kaupunki tulisi heille tutummaksi, eikä tuntuisi esittelyn jälkeen enää niin vieraalta. Tällä tavoin voisimme madaltaa hieman kynnystä muuttoon ja helpottaa tilanteeseen sopeutumista perheille ja luoda pohjaa kotoutumiselle uuteen kaupunkiin.

Alkuperäisessä kurssisuunnitelmassamme tämän luentokerran lopussa oli tarkoitus tutustua joukkoliikenteeseen sekä sen käyttämiseen Oulussa. Luennon siirtyminen kurssin loppuun muutti kuitenkin tilannetta. Alkuperäisenä ajatuksenamme oli opetella lukemaan linja-autoaikatauluja, tutustua reitteihin ja keskustella yleisistä toimintatavoista joukkoliikenteessä. Olimme kuitenkin jo yhdessä matkustaneet vierailukäynneille, ja ryhmäläisemme olivat käyttäneet busseja myös itsenäisesti. Kurssilaiset osasivat matkustaa bussilla tarvitsemiinsa paikkoihin. Tilanteessa, jossa tämä luento järjestettäisiin ennen vierailuja, olisi esimerkiksi linja-autojen aikatauluihin tutustuminen hyödyllistä. Osa kurssilaisistamme tuli tapaamisiin myöhässä, koska he eivät tieneet bussien aikatauluja, eivätkä osanneet etsiä tietoa niistä. Koimme kuitenkin, että kurssilaisille oli hyödyllisempää käyttää luennon loppuaika heidän uuden kotikaupunkinsa esittelemiseen kuin Oulun joukkoliikenteen käytön harjoitteluun. Mielestämme kurssisisältöä on tärkeää pystyä ja osata muokata ryhmäläisten tarpeiden ja toiveiden mukaan. Kyky joustaa suunnitelmissa ja heittäytyä tilanteeseen osoittaa mielestämme ammatillisuutta. Viimeisen luentokerran jälkeen pyysimme osallistujilta palautetta sekä vierailukäynneistä että kurssista kokonaisuutena. Saamamme palaute käsitellään luvussa 4.

4 PROSESSIN ARVIOINTI

Tässä luvussa käsittelemme kurssimme osallistujilta ja yhteistyökumppaniltamme saamamme palautteen. Keräsimme jokaiselta toimintakerralta kurssilaisilta palautteen hymynaama-lomakkeiden avulla (katso liite 1). Lomakkeiden kysymykset olivat suomeksi ja vastausvaihtoehtoina oli kolme hymynaamaa. Tulkki käänsi kysymykset kurssilaisille arabiaksi. Valitsimme palautemenetelmäksi hymynaamat, sillä ne sopivat kaikille riippumatta luku-, kirjoitus- tai kielitaidosta. Ajattelimme myös, että hymynaamat ovat symboleina universaaleja ja vähentävät siten väärinkäsitysten riskiä.

Pyysimme kurssin päätteeksi kirjallisen loppupalautteen yhteistyökumppaniltamme Monikulttuurisuuskeskus Villa Victorista. Palautelomakkeessa (liite 1) kysyimme, tukiko suunnittelemamme kurssisisältö Hyvä alku Pohjois-Pohjanmaalla -projektin tavoitteita ja varsinaista kotoutumiskurssia, vahvistiko työmme kurssilaisten osallisuuden kokemusta ja hyvinvointia sekä huomioimmeko kursillamme tarpeeksi perhettä kokonaisuutena. Pyysimme palautetta myös ohjauksestamme ja kysyimme, tullaanko tekemäämme materiaalia käyttämään tulevilla kotoutumiskursseilla. Näiden palautteiden avulla arvioimme, onko opinnäytetyömme tavoittanut sille asetetut tavoitteet. Arvioimme kurssin onnistumista myös itse muun muassa oman oppimisemme ja sosionomien (AMK) kompetenssien kautta. Tarkoituksenamme oli pyytää myös yhteistyökumppaniltamme palaute jokaisesta toimintakerrasta erikseen heti niiden jälkeen, mutta toimintakerroilla ei ollut mukana yhteistyökumppanin edustajaa, joten tämä palaute jäi saamatta.

4.1 Kurssilaisten palaute

Ensimmäisen tapaamisen päätteeksi pyysimme ryhmäläisiltä palautteen siitä, olivatko he ymmärtäneet luennon sisällön, ja pitivätkö he sitä tarpeellisena. Saimme vastauksen kurssimme kuudesta osanottajasta viideltä. Kysymykset sekä vastausten jakautuminen eri vaihtoehtoihin näkyy oikeasta taulukosta (taulukko 1).

TAULUKKO 1. Kurssilaisten palautteet ensimmäiseltä toimintakerralta.

KYSYMYS				VASTAAJIA
Kuinka hyvin tunnet Oulun perheiden palvelut tämän päivän tuntien jälkeen?	5	0	0	5
Tiedätkö nyt enemmän perheiden palveluista?	5	0	0	5
Ymmärrätkö, mitä neuvolapalvelut ja päivähoito ovat?	5	0	0	5
Tiedätkö, mitä etuuksia lapsiperhe voi saada?	3	2	0	5
Oliko ensimmäisen päivän tunteista hyötyä sinulle ja perheellesi?	4	1	0	5

Kaikki vastaajat siis kokivat tuntevansa lapsiperheiden palvelut luennon jälkeen hyvin, tietävänsä aiempaa enemmän perheiden palveluista ja ymmärtävänsä neuvolan ja päivähoiton merkityksen. Hajontaa palautteissa tuli lapsiperheiden etuuksia koskevassa kysymyksessä. Kolme vastaajista kertoi tietävänsä, mitä etuuksia lapsiperhe voi saada, mutta kaksi vastasi tähän keskimmaisella hymynaamavaihtoehdolla. Huomasimme itsekkin jo luennon aikana, että lapsiperheiden etuudet olivat liian monimutkainen asia, emme lähteneet liikkeelle tarpeeksi perusteista eikä etuuksien käsittelyyn ollut riittävästi aikaa. Suomalainen etuusjärjestelmä on monimutkainen ja vaikea asia sisäistää. Sen perusteelliseen selittämiseen olisi tarvinnut kokonaisen luentokerran. Kuitenkin neljä viidestä vastaajasta koki ensimmäisen päivän tuntimme hyödyllisinä itselleen ja perheelleen.

Vierailukäyntien palautteet keräsimme vasta viimeisellä toimintakerralla. Palautteiden keräämiseen ei ollut mahdollisuutta heti vierailujen jälkeen, sillä kurssilaiset jatkoivat niiltä suoraan vastaanotto-keskukseen. Pyysimme palautteen vierailuista vain niiltä perheiltä, jotka olivat niille osallistuneet. Monikulttuurisuuskeskus-vierailua koskeviin kysymyksiin vastasi siis neljä kurssilaista, ja perhekahvilaa ja päiväkotia koskeviin kysymyksiin kaksi. Kysymykset ja vastaukset näkyvät taulukossa 2.

TAULUKKO 2. Kurssilaisten palautteet toiselta ja kolmannelta toimintakerralta.

KYSYMYS				VASTAAJIA
Oliko ensimmäinen vierailukohde sinulle tuttu?	2	2	0	4
Saitko uutta tietoa toiminnasta?	3	1	0	4
Haluaisitko osallistua toimintaan?	3	1	0	4
Oliko perhekerho sinulle tuttu paikka?	0	0	2	2
Aiotko käydä siellä uudestaan?	0	2	0	2
Olitko ennen käynyt päiväkodissa?	0	0	2	2
Tiedätkö nyt, mitä päivähoito on?	2	0	0	2

Vastauksista näkee, että osallistujista kaksi on vierailut monikulttuurisuuskeskuksessa aiemmin, kun taas kaksi ei ole. Kolme neljästä vastaajasta sai uutta tietoa vierailukohteen toiminnasta ja haluaisi osallistua toimintaan myös myöhemmin. Perhekerho ja päiväkotiki eivät olleet kurssilaisille entuudestaan tuttuja, mutta molemmat vastaajat vastasivat tietävänsä vierailukäynnin jälkeen, mitä päivähoito on. Saimme vierailulle osallistuneelta perheeltä myös suullista palautetta vierailun jälkeen. He kertoivat, että haluaisivat osallistua perhekahvilan toimintaan, jos jäisivät asumaan Ouluun. Kannustimme heitä käymään perhekahvilassa vielä sen ajan, minkä tulisivat Oulussa viettämään, ja kerroimme, että heidän tulevassa kotikaupungissaankin on perhekahvilatoimintaa. Molemmat tämän toimintakerran vierailut olivat olleet heidän mielestään erittäin antoisia.

Viimeisen kerran palautteessa kysyimme kurssilaisilta, olivatko he kokeneet kurssimme hyödyllisenä (taulukko 3). Palautteeseen vastasivat kaikki kuusi osallistujaa, jotka kaikki pitivät kurssiamme hyödyllisenä. Tulkin välityksellä kysyimme avoimella kysymyksellä, mistä kurssilaiset olisivat halunneet lisää tietoa, mutta emme saaneet kysymykseen vastauksia. Saimme kuitenkin suullisesti positiivista palautetta kurssikokonaisuudesta. Osallistujat olivat kurssiin erittäin tyytyväisiä kaikilta osin.

TAULUKKO 3. Kurssilaisten palautteet neljänneltä toimintakerralta.

KYSYMYS				VASTAAJIA
Onko Heidin ja Nooran kurssi ollut sinulle ja perheellesi hyödyllinen?	6	0	0	6

4.2 Yhteistyökumppanin palaute

Yhteistyökumppanilta saamamme palaute oli positiivista ja kehittävää. Yhteistyökumppanimme arvioi, että hanke sai yhdelle erityiselle kohderyhmälle (kotona pieniä lapsiaan hoitavat, alle kolme vuotta maassa olleet maahanmuuttajavanhemmat) suunnatun hyvin kootun opetusmateriaalin, jota aiotaan hyödyntää myös tulevaisuudessa. Hyvä alku Pohjois-Pohjanmaalla -projektin yhtenä tavoitteena on edistää tämän kohderyhmän kotoutumista alkuvaiheen ohjauksen ja neuvonnan avulla, ja yhteistyökumppanimme mielestä ohjauksetamme tukivat tätä tavoitetta. Hankkeen perusmuotoisella kotoutumiskurssilla ja meidän intensiivikurssillamme oli ollut jossain määrin päällekkäistä sisältöä, mutta pieni ryhmämme mahdollisti kurssilaisten tilanteiden ja tarpeiden huomioimisen.

Yhteistyökumppanimme uskoo, että kurssimme tuki osallistujien osallisuuden kokemusta. Hän perusteli tämän sillä, että tutustumiskäynnit, tieto omista ja lapsen oikeuksista sekä vapaa-ajantoiminnan mahdollisuuksista vahvistavat ymmärrystä uudesta ympäristöstä. Hän arvioi, että on enää kurssilaisista itsestään kiinni, omaksuvatko he ohjauksen annin. Koostamastamme opetusmateriaalista saimme hyvää palautetta ja erityisesti tekemiämme koonteja lapsiperheiden palvelujärjestelmästä kiitettiin (katso kuviot 2 ja 3).

Kehittämisideoina kurssillemme yhteistyökumppanimme nosti esiin vapaa-aikaa koskevan osuuden, jota olisimme voineet laajentaa esimerkiksi tiedoilla puistoista ja luontopoluista. Palautteessa mainittiin myös toivomus muiden uskonnollisten yhteisöjen kuin evankelis-luterilaisen seurakunnan

perheille suunnatun toiminnan käsittelemisestä. Lisäksi olisimme voineet käsitellä ihmisten yhdenvertaisuutta ja koskemattomuutta sekä mahdollisuuksia saada tukea parisuhteen kriisitilanteissa. Tulkin antaman suullisen palautteen mukaan ohjauksemme kurssilla sujui mallikkaasti. Yhteistyökumppaniltamme saimme lisäksi kiitosta asiantuntevasta työtteestamme, hanketyön luonteen sisäistämisestä, joustavuudestamme ja kyvystämme sopeuttaa kurssisuunnitelmaa kunkin tilanteen mukaan.

4.3 Itsearviointi ja oman osaamisen kehittyminen

Oppimistavoitteena opinnäytetyössämme oli laajentaa käsitystämme kotoutumisprosessista ja sen suurimmista haasteista. Koemme, että ymmärrämme nyt kotoutumisprosessia enemmän erityisesti perheiden näkökulmasta. Olemme päässeet konkreettisesti näkemään, mitä haasteita perheiden, ja varsinkin kotona lapsiaan hoitavien vanhempien, kotoutumisessa voi olla. Opinnäytetyöprosessimme aikana olemme saaneet myös kokemusta toiminnallisen opinnäytetyön toteuttamisesta ja hanketyöskentelystä. Halusimme työssämme painottaa sosiaalialan kompetensseista seuraavia: eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen ja palvelujärjestelmäosaaminen sekä yhteiskunnallisen analyysitaidon osaaminen. Mielestämme kehityimme kaikkien näiden kompetenssien osalta. Pohdimme koko prosessin ajan toimintamme eettistä pohjaa, kurssimme asiakaslähtöisyyttä, palvelujärjestelmätietouden merkitystä sekä kokonaisuuden vaikutusta perheiden kotoutumisen onnistumiseen tämänhetkisessä yhteiskunnassa.

Eettisyys on olennainen osa sosiaalialan työtä, ja pohdimme siihen liittyviä kysymyksiä koko prosessin ajan. Halusimme työllämme tukea asiakkaidemme itsenäisyyttä ja elämänhallintaa. Halusimme, että kurssilaisemme tuntevat olevansa osallisina ja pystyvänsä vaikuttamaan omaan kotoutumisprosessiinsa. Mietimme myös ohjaamisen ja asiakkaisiin vaikuttamisen rajaa niin kurssisäältä työstäessämme kuin varsinaisia ohjauksetoja pitäessämme. Opimme tiedostamaan oman vaikuttaja-asemamme ohjaajina, ja näin ollen olemassa olevan riskin ohjailla asiakkaita. Psykososiaalisessa työskentelyssä on mukana aina valta, johon ammattilainen saattaa tottua tai unohtaa huomioida sen olemassa olon. Tämän aseman tiedostaminen edellyttää omien asenteiden ja työtapojen moraalista havainnointia. (Rönkkö & Rytönen 2010, 275.) Pyrimme siihen, että tarjoaisimme kurssilaisille kattavan ja objektiivisesti laaditun tietopaketin, jonka avulla he pystyisivät itse tekemään valintoja ja vaikuttamaan omaan elämäänsä nykyhetkeä paremmin. Kuuntelimme herkillä korvalla kurssilaistemme kysymyksiä ja toiveita, ja veimme kurssia heidän haluamaansa suuntaan, jotta mahdollisuudet heidän kotoutumiselleen olisivat parhaat mahdolliset.

Eettinen työskentely vaati meiltä tietoista objektiivista ajattelua ja reflektointia, jossa omat mielipiteet, käsitykset ja ennakkoluulot pyrittiin jättämään ohjauksen ulkopuolelle. Ojasen (2009, 72) mukaan reflektio merkitsee kokemuksen syvällistä pohdintaa, joka johtaa ymmärtämiseen. Tämän ymmärryksen kautta ihminen pystyy muuttamaan käsityksiään ja toimintaansa. Reflektio kuuluu olennaisena osana ammatillisuuteen sosiaalialalla (Vogt 2016, 34). Se voi kohdistua ammattilaisen omaan toimintaan, vuorovaikutukseen tai ajatuksiin ja tunteisiin, joita toiminnassa herää. (Rönkkö & Rytönen 2010, 284-285.) Reflektoimme työparina yhdessä läpi jokaisen ohjauksen kulun heti niiden jälkeen. Mietimme esimerkiksi, teimmekö asioita siitä syystä, että näin oli suunniteltu, vai siitä, että asiakkaat hyötyisivät toiminnasta.

Näiden keskustelujen aikana saimme purettua ajatuksiamme ja kokemuksiamme, joita meissä oli herännyt muun muassa kulttuurien välisestä vuorovaikutuksesta. Omien eri kulttuureihin liittyvien ennakkokäsitysten tiedostaminen ja ymmärtäminen ovat olennainen osa eettistä osaamista. Pietilä (2013, 52) viittaa tekstissään Salo-Leehin (1998), jonka mukaan kulttuurien välinen dialogi haastaa tunnistamaan omat stereotypit ja pääsemään niistä eroon vähitellen. Katisko (2016b, 204) lainaa tekstissään Laitista & Pohjolaa (2010), joiden mukaan tämä kulttuuristen tekijöiden tiedostaminen ja tunnistaminen ovat osa ammatillisuutta ja edellytys arvostaville, avoimille ja tasa-arvoisille kohtaamisille. Ammatilaisen sosiaalialalla on tiedostettava oma todellisuutensa ja asioiden ja ihmisten kategorisointi, jotta kohtaamiset voisivat olla yksilöllisiä ja tasapuolisia. Kulttuurisensitiivisyys ja sosiaalialan eettinen arvopohja ja periaatteet ovatkin samanlaisia: molempiin kuuluu erilaisuuden kunnioittaminen ja tasa-arvon sekä ihmisoikeuksien puolustus. (Katisko 2016b, 203, 207.)

Asiakastyön osaamisen kehittymistä tukivat kulttuurisensitiivisen vuorovaikutuksen lisäksi haasteet ja muutokset, joita koimme prosessin aikana. Jouduimme useaan kertaan mukauttamaan jo valmista kurssisisältöä ja ohjaustamme aina ohjauksielestä lähtien. Mielestämme tämä opetti meille erityisesti asiakkaiden tarpeiden tunnistamista ja huomioimista sekä asiakaslähtöisyyttä. Ammatillisuutemme kehittyi, kun opimme sopeutumaan uusiin tilanteisiin ja suunnitelmien muutoksiin. Muutimme kurssiamme huomioiden erityisesti kurssilaistemme koko perheen kotoutumisen ja hyvinvoinnin tukemisen parhaalla mahdollisella tavalla. Opimme näkemään kurssilaistemme mahdollisia riskejä kotoutumisessa esimerkiksi paikkakunnan vaihtuessa ja kiinnittämään huomiota näihin sekä pyrkimään tasoittamaan kuoppia ja ennaltaehkäisemään kompastuksia. Muuttuvien suunnitelmien keskellä emme voineet tuudittautua tai jämähtää alkuperäiseen toteutussuunnitelmaamme, vaan muutokset saivat meidät miettimään, mistä tiedoista ja vierailuista juuri nämä kurssilaiset hyötyisivät eniten, ja millä voisimme vahvistaa heidän osallisuuttaan ja hyvinvointiaan koko perheenä.

Työmme käsitteli lapsiperheiden palvelujärjestelmää ja palvelujärjestelmäosaamisemme kehittyikin prosessin aikana valtavasti, kun opiskelimme ensiksi itse kurssilaisille opetettavan materiaalin ja tutustuimme perheiden palvelujärjestelmään. Opimme työmme tietoperustaa kootessamme huomaamaan hyvinvoinnin haasteita, joita maahanmuuttajaperheet kohtaavat erityisesti kotoutumisen alkuvaiheessa, ja vastaamaan näihin haasteisiin löytämällä yhteiskunnan tarjoamia palveluita niin julkisen, yksityisen kuin kolmannen sektorinkin kautta. Totesimme kuitenkin kurssilaisissa heränneisiin kysymyksiin vastatessamme, että olisimme tarvinneet vielä lisätietoa esimerkiksi siitä, miten palvelut ja etuudet toimivat vasta oleskeluluvan saaneilla vielä vastaanottokeskuksissa asuvilla. Huomasimme, että siirtymäaika vastaanottokeskuksesta kuntapaikkaan on maahanmuuttajalle erityisen haastava, koska tietoa palveluista ja etuuksista ei ole tarjolla tarpeeksi. Mielestämme palvelujärjestelmäosaaminen on tärkeässä roolissa ohjatessa ja osa ammatillisuutta. Kukaan ei silti voi tietää kaikkea, minkä vuoksi ammattilaiselle onkin yhtä tärkeää osata olla avoin etsimään tietoa tarpeen vaatiessa.

Sosiaalialan ammattilaisen ydinosaamista on yhteiskunnallisten suhteiden merkitysten ymmärtäminen (Katisko 2016b, 201). Yhteiskunnallisen analyysitaidon osaamisemme kehittyi prosessin aikana muun muassa siinä, että ymmärrämme nyt paremmin, miten Suomessa vallitseva yhteiskunnallinen tilanne vaikuttaa maahanmuuttajiin ja heidän kotoutumiseensa. Tietoperustamme luvussa 2.4 olemme selvittäneet, että yhteiskunnan luonteella on suuri merkitys kotoutumisen onnistumiseen. Yhteiskuntamme ei tällä hetkellä ole maahanmuuttajille kovin vastaanottavainen, mikä voi osaltaan vaikeuttaa perheiden uuteen maahan ja sen yhteisöihin sopeutumista, ja asettaa näin haasteita kotoutumiselle.

Saimme kurssillamme konkreettisesti nähdä, kuinka paljon ihmisen osallisuutta yhteiskunnassa vahvistaa se, että hänellä on tietoa sen toimintarakenteista, ja toisaalta myös se, miten oma halu oppia uudesta yhteiskunnasta vahvistaa osallisuuden tunnetta ja mahdollistaa aktiivisen toimijuuden. Yritimme kurssillamme madaltaa perheiden kynnystä tutustua uusiin ihmisiin ja kuroa umpeen kuilua maahanmuuttajien ja kantaväestön välillä. Tunnistamme tämän kuilun olevan tällä hetkellä merkittävä ja vaikuttavan molemminpuolisesti kaksisuuntaisen kotoutumisen onnistumiseen.

4.4 Yhteenveto

Yhteistyökumppanilta ja kurssilaisilta saamamme palautteen sekä oman arviointimme perusteella voimme sanoa, että suunnittelemamme perheellisten maahanmuuttajien intensiivikurssi materiaaleineen on onnistunut ja tukee sille asetettuja tavoitteita. Niin kurssilaiset kuin yhteistyökumppanimme olivat tyytyväisiä kurssimme toteutukseen ja sisältöön.

Itse arvioimme työemme onnistuneen hyvin. Tavoitteena opinnäytetyössämme oli kehittää perheellisille maahanmuuttajille alkuvaiheen kotoutumisen kurssille yhteiskuntatietouden sisältöjä, jotka jatkaisivat käytössä hankkeen loppumisen jälkeen. Pyrimme siihen, että kurssin jälkeen asiakkaalla olisi tietoa yhteiskunnasta sekä uskallusta ja taitoa liikkua uudessa kotikaupungissaan, osaamista hakea perheille kuuluvia palveluja sekä kykyä ottaa kontaktia ulkomaailmaan. Tavoitteenamme oli myös tuottaa asiakkaalle kokemus aktiivisesta toimijuudesta omassa elämässään. Mielestämme onnistuimme tavoitteissamme. Kurssimme osallistajat arvioivat, että kurssistamme oli heille ja heidän perheilleen hyötyä. Uuden kotikaupungin esittely oli kurssilaisille erittäin mieluinen, ja uskoaksemme se vahvisti heidän uskallustaan liikkua uudessa kotikaupungissaan ja vähensi uuteen kaupunkiin muuttamisen pelkoa. Uskomme myös, että palvelujärjestelmän parempi tunteminen ja tietämys yhteiskunnasta lisää asiakkaan kokemusta aktiivisesta toimijuudesta omassa elämässään. Teimme lapsiperheiden palveluista Oulussa kurssimateriaalin, joka jää Oulun Monikulttuurisuuskeskus Villa Victorin käyttöön.

Haasteena kurssisisällön suunnittelussa oli, että materiaalin tuli soveltua hyvin laajan asiakaskunnan käyttöön. Tulevia kurssilaisiamme ainoat varmasti yhdistävät tekijät olivat perheellisyys, maahanmuuttajuus ja alle kolme vuotta Suomessa oleskeltu aika. Esimerkki kurssilaisten mahdollisista eroavaisuuksista voisi olla kaksi perhettä hyvin erilaisista lähtökohdista: toinen kaksi vuotta sitten Suomeen saapunut korkeasti koulutettu perhe eurooppalaisesta kaupungista, toinen vasta maahan saapunut luku- ja kirjoitustaidoton pakolaisäiti yksin lapsineen pienestä afrikkalaisesta kylästä. Esimerkissä korostuu kurssilaisten lähtökohtien huomioimisen tärkeys ja vaikutus kurssisisällön suunnitteluun ja muokkaamiseen. Länsimaalaisessa kulttuurissa syntyneellä ja kasvaneella, mahdollisesti pitkään maassa oleskelleella, on jo ymmärrystä kulttuurisista toimintatavoista ja merkityksistä, kun taas täysin erilaisesta kulttuurista tulevan vasta maahan saapuneen kurssilaisen kanssa on lähdettävä liikkeelle perusteista ja kyseenalaistettava kaikki itsestäänselvät merkitykset sekä toimintatavat. Kurssilaisten koulutustaso pitää huomioida asioiden esitystavassa, niin että luki- ja kir-

joitustaidottomia kurssilaisia kuvallinen sisältö palvelisi paremmin kuin kirjoitettu ja vastaisi enemmän heidän tarpeisiinsa. Toisaalta molemmat esimerkki perheistä voisivat olla silti samalla tasolla palvelujärjestelmätuntemuksessaan. Tästä syystä on myös tärkeää ottaa selvää kurssilaisten tiedoista ja taidoista toimia suomalaisessa palveluvidakossa. Kurssimateriaalin soveltaminen laajalle asiakaskunnalle haastoi meitä sisällön suunnittelussa ja toteuttamisessa. Toisaalta se myös kannusti joustavuuteen ja rohkaisi sopeuttamaan kurssin sisältöä ja toteutusta tilanteen mukaan. Saimme esimerkiksi vasta aivan kurssin alussa tietää, että osallistujien tuleva kotikaupunki ei tulekaan olemaan Oulu. Kurssimme suunnittelun pohjana oli kuitenkin alusta asti ollut ajatus perheiden kotoutumisen tukemisesta juuri Ouluun. Teimme muutoksia lyhyellä varoitusajalla kurssisisältöömme niin, että pystyimme kertomaan kurssilaisille heidän uuden kotikaupunkinsa palveluista, eikä Oulun palveluista, kuten olimme suunnitelleet. Onnistuimme nopeissa muutoksissa, ja uskoaksemme antamamme palvelujärjestelmätietous tulevasta kotikaupungista tukee kurssilaisten uskoa omaan toimijuuteensa ja auttaa kotoutumisessa uuteen kaupunkiin.

lloisena yllätyksenä kurssillemme osallistui kaikista perheistä molemmat vanhemmat, ja saimme näin tavoitettua koko perheen. Meillä oli siten mahdollisuus huomioida perhe kokonaisuutena sekä tukea myös isyyttä ja tasa-arvon toteutumista perheissä. Yhteistyökumppanimme toivoi, että kurssillamme olisi käsitelty enemmän vanhempien tasa-arvoa sekä parisuhteen ja perheen kriisitilanteita, joita maahanmuutto usein aiheuttaa. Nyt kurssillamme painotimme ennaltaehkäiseviä palveluita ja elämäntilanteita, jolloin kaikki menee hyvin. Perheiden tilanteet ovat kuitenkin vaihtelevia, eikä elämää voi ennakoita. Olisikin ollut hyvä käydä läpi myös perheiden ongelma- ja kriisitilanteissa saatavilla oleva tuki. Nämä tukipalvelut ovat kuitenkin laaja kokonaisuus ja kurssimme aikataulu oli tiivis ja rajattu, joten aikaa tämän toteuttamiseen ei olisi ollut riittävästi.

Haasteina tavoitteiden saavuttamiselle koimme muuttuvat aikataulut ja suunnitelmat, vaihtuvan ryhmän ja hanketyöskentelyn luonteen. Mielestämme olisimme voineet yksilöidä kurssimme sisältöä paremmin, jos olisimme tienneet kurssilaistemme taustoista enemmän etukäteen. Heidän lyhyt maassaoloaikansa olisi ollut hyvä pystyä huomioimaan kurssia suunniteltaessa. Suomessa kaikki oli heille vielä hyvin uutta, ja huomasimme luentoja vetäessämme, että materiaalimme oli osittain liian monimutkaista, ja tieto liian yksityiskohtaista. Olimme ottaneet suunnitteluvaiheessa itsestäänselvyytenä joidenkin asioiden ymmärtämisen. Oletimme esimerkiksi, että äitiysloman tarkoitus on kaikille selvä, mutta jouduimme lopulta selittämään kurssilaisille alusta pitäen, mistä äitiyslomassa on kyse. Harmiksemme materiaalimme oli englanninkielistä, sillä kurssilaiset olisivat halunneet op-

pia suomea. Olimme rakentaneet materiaalin luullen, että ryhmämme tulee olemaan englanninkielinen. Meille olisi ollut myös tarpeellista tutustua ennakkoon perheiden aiemmin käymän kotoutumiskurssin sisältöön, jotta olisimme vältäneet päällekkäisyyksiä kurssien sisällöissä. Emme kuitenkaan ymmärtäneet tätä tehdä, ja näin ollen kursseilla oli joitain samoja sisältöjä, ja jouduimmekin muuttamaan suunnitelmaa kiireellisellä aikataululla. Esimerkiksi vierailu monikulttuurisuuskeskuksessa ei tukenut nyt kurssilaisiamme, koska he olivat muuttamassa pois Oulusta. Ryhmään tutustuminen ennakkoon ei aina ole työelämässäkään mahdollista, koska maahanmuuttajaperheiden elämäntilanteet ovat usein hyvin vaihtelevia ja nopeasti muuttuvia. Vierailu neuvolaan olisi ollut tässä tilanteessa huomattavasti hyödyllisempi vierailukohde, mutta emme saaneet sitä järjestämään. Vierailukohteet olisikin hyvä sopia aina etukäteen yhdessä tulevien kurssilaisten kanssa tai huomioiden heidän taustatietonsa.

Kurssistamme olisi muodostunut varmasti hallitumpi kokonaisuus, jos alkuperäiset suunnitelmamme olisivat säilyneet muuttumattomina. Kurssi toteutettiin osana kehittämishanketta, jonka tarkoituksena on kokeilla uusia toimintamalleja. Suunnittelemamme kurssisisältö toimii siis hyvänä pohjana toiminnan jatkokehitykselle. Kurssin järjestämiseen liittyvistä käytännön haasteista huolimatta onnistuimme toteuttamaan kurssin ammattimaisesti, joustamaan tilanteiden vaatimalla tavalla ja sopeuttamaan suunnitelmiamme nopeissa aikatauluissa. Kurssin aikana ”elimme hetkessä” ja huomioimme osallistujien tarpeet, toiveet ja tilanteet konkreettisesti. Saimme opinnäytetyöprosessimme aikana arvokkaita oppimiskokemuksia hanketyöskentelystä, ja kasvoimme ammatillisesti, kun joustimme muuttuvissa tilanteissa.

5 POHDINTA

Valitsimme aiheeksemme maahanmuuttajaperheiden alkuvaiheen kotoutumisen tukemisen, koska halusimme vastata yhteiskunnan tämänhetkiseen paineeseen tuottaa alkuvaiheen kotoutumispalveluja. Aiheemme on ajankohtainen, koska maahanmuuttajien määrä on kasvanut viime vuosina rajusti. Tahdoimme olla mukana tukemassa maahanmuuttajaperheiden hyvinvointia ja kiinnittymistä yhteiskuntaan heti kotoutumisprosessin alusta lähtien. Halusimme työllämme edistää perheiden ja haavoittuvassa asemassa olevien, kotonaan lastaan hoitavien vanhempien aktiivista toimijuutta elämässään ja osallistumista yhteiskunnassa. Uskomme perheiden, ja erityisesti äitien, tukemisen ennaltaehkäisevän monia maahanmuuttoon liittyviä ongelmia tulevaisuudessa. Vanhempien kotoutumista tuettaessa vaikutetaan samalla epäsuorasti koko perheeseen ja perheen ongelmien mahdolliseen ylisukupolvistumiseen sekä eritahtisen kotoutumisen luomiin haasteisiin perheissä. Kun perheen vanhemmat kokevat olevansa aktiivisia toimijoita omassa elämässään uudessa maassa, pystyvät he mielestämme ohjaamaan perheensä elämää tavoitteellisesti ja säilyttämään oman auktoriteetti-asemansa lasten silmissä. Työllämme pyrimme tukemaan maahanmuuttajaperheiden hyvinvointia ja ennaltaehkäisemään ongelmia.

Työssämme halusimme perehtyä perhekeskeisen kotouttamisen mahdollisuuksiin ja perheen merkitykseen yksilön voimavarana maahanmuuton yhteydessä. Olemme perehtyneet tietoperustassamme asiakasryhmäämme ja heidän kotoutumisprosessiinsa. Ymmärrämme nyt perheen kokonaisuuden vaikutuksen kotoutumiseen, ja olemme oppineet tunnistamaan haasteita tässä monisäikeisessä prosessissa. Asiaan perehdyttyämme meillä onkin herännyt huoli Suomen viime aikoina tiukentuneesta perheenyhdistämislinjasta. Tiukentaminen on toteutettu laajentamalla turvaton toimentulon vaatimusta, ja sen soveltamista perheenyhdistämisen edellytyksenä (Sipilä & Orpo 2016, viitattu 23.1.2017). Yhä harvempi maahanmuuttaja tulee saamaan perheensä jatkossa Suomeen, tai perheenyhdistäminen saattaa tulla kestäväksi vuosia. Opinnäytetyöprosessimme aikana meille on käynyt selväksi, kuinka tärkeä resurssi perhe on maahanmuutossa ja kuinka paljon sillä on vaikutusta yksilön kotoutumiseen. Olemme myös oppineet, että perheen puuttuminen voi vaarantaa maahanmuuttajan uuteen maahan sopeutumisen ja viedä vähäisetkin käytettävissä olevat voimavarat. Perheen merkitys pitäisikin mielestämme huomioida politiikassa. Uskomme, että perheiden yhdistämisen vaikeuttaminen tulee pidemmällä ajalla tuottamaan enemmän pahoinvointia,

vaikeuttamaan tai tekemään kotoutumisesta mahdotonta sekä vaikuttamaan jopa yleiseen turvallisuuden radikalisoitumisen myötä. Perheen läsnäolo antaa ihmisen elämälle merkitystä ja toivoa, jota tarvitaan maahanmuuton aiheuttamista muutoksista ja stressistä selviämiseen.

Kohderyhmänämme työssämme käsitelimme pääsääntöisesti maahanmuuttajaäitejä, vaikka kursilla halusimme tukea perhettä kokonaisuutena – niin äidin kuin isänkin vanhemmuutta. Maahanmuuttajaperheissä on kuitenkin yleistä, että erityisesti naiset ovat kotona pitkiäkin aikoja hoitamassa lapsia ja näin ollen heikommassa asemassa kotoutumisessa miehiin nähden. Kärjistetysti voidaan sanoa, että kuilu suomalaisten ja maahanmuuttajaperheiden sukupuolten tasa-arvon välillä on vielä huomattava. Monille maahanmuuttajamiehille voi olla vaikeaa sisäistää, että Suomessa isillä on konkreettinen vaihtoehto jäädä kotiin lasten kanssa, ja että suomalaisessa yhteiskunnassa miehen oletetaan osallistuvan lasten ja kodin hoitoon. Tietoperustamme osoittaa, että miehelle tämä roolin muutos kotimaan perheen elättäjistä suomalaiseen tasa-arvoiseen kodinhoitajaan on suuri. Rönkön ja Rytkösen (2010, 275) mukaan kuitenkin suomalaisessakin kulttuurissa pidetään äitiyttä silti edelleen isyyttä selvempänä asiana. Äidin rooli on vielä meidänkin kulttuurissamme isyyttä helpompi omaksua. Niin suomalaiset kuin maahanmuuttaja-isät voisivatkin tarvita äitejä enemmän rohkaisua löytää tapoja olla omalla yksilöllisellä tavallaan isä.

Prosessin aikana opimme, että kurssisisällön rajaamisen ja kohdentamisen kannalta olisi ollut tärkeää tuntea kurssilaisten taustat paremmin. Parempien ennakkotietojen avulla olisimme voineet muokata kurssin sisältöä huomattavasti yksilöllisempään ja ryhmäläisten erityistarpeita huomioivampaan suuntaan. Ryhmäohjaus ei kuitenkaan voi olla koskaan verrattavissa yksilöohjaukseen. Ryhmäläistemme lähtökohdat olivat monilta osin onneksemme hyvin samankaltaisia, mikä auttoi kurssin yksilöimisessä. Voidaan kuitenkin pohtia, onko koskaan mahdollista saada perheistä kokoon niin homogeenistä ryhmää, että kaikki voisivat hyötyä täysipainoisesti kurssin kaikista osuuksista? Vaikka kaikki tieto kurssillamme ei ollut ehkä relevanttia kaikille osallistujille, toimii kurssisisältömme varmasti hyvänä pohjana muille vastaaville kursseille, ja sisältöä voidaan muokata aina kyseessä olevan ryhmän tarpeiden mukaan.

Toimintaosuuden toteutettuumme tulimme tulokseen, että lastenhoidon järjestämisen tärkeyttä perheiden kotoutumiskurssien ajaksi ei voi liikaa painottaa. Lastenhoidon mahdollistaminen on mielestämme ehdoton edellytys perheellisten maahanmuuttajien kurssin onnistumiselle ja vanhempien hyötymiselle kurssista. Lastenhoito mahdollistaa vanhemmille opetuksen kuuntelemisen, keskittymisen ja kurssin sisällöstä hyötymisen. Voidaankin miettiä, onko perheellisten maahanmuuttajien

kotoutumiskurssien järjestäminen hyödyllistä tällä tavoin, vai hukkaako se jo valmiiksi pieniä resursseja? Aiheeseen tulisi mielestämme kiinnittää huomiota jo vastaanotto- ja esikotouttamisvaiheessa. Mietimme, miten äitien osallistuminen suomen kielen opetukseen voitaisiin mahdollistaa jo vastaanottokeskuksessa? Lastenhoidon järjestämisellä kielikurssien ajaksi taattaisiin se, että niin naiset kuin miehetkin saisivat kokemuksen tasa-arvoisuudesta heti uudessa maassa, eikä kii- lua sukupuolien välillä kotoutumisessa pääsisi syntymään. Tämä edistäisi mielestämme sukupuol- ten välistä tasa-arvoa perheissä.

Yksi tärkeä havainto kurssimme aikana oli kulttuurierojen huomioiminen kurssin toteutuksessa ja ohjaamisessa. Yllätyimme siitä, miten paljon luennoille ja toiminnalle suunnattua aikaa meni aiheen vierestä rönsyileviin kysymyksiin, tulkkauksiin, myöhästelyihin sekä osallistujien yllättäviin menoi- hin. Kulttuureista johtuvat erot esimerkiksi aikakäsityksissä ovat asioita, jotka ohjaajana meidän on hyvä tiedostaa, ja joista on hyvä myös keskustella koko ryhmän kanssa heti kurssin aluksi, jotta kaikki olisivat samalla viivalla. Kun kohtaamme ihmisiä eri kulttuureista, tiedostamme oman kult- tuurimme erityisiä piirteitä, joita olemme tottuneet pitämään itsestään selvinä (Juujärvi, Myyry & Pessa 2007, 283–284). Näistä eroista on hyvä puhua avoimesti, koska ne vaikuttavat siihen, miten tulkitsemme ihmisten käyttäytymistä, ja millaisia asenteita luomme eri ihmisryhmiä kohtaan. Näitä kirjoittamattomia sääntöjä, kulttuurisia itsestäänselvyyksiä ja asioille luomiamme merkityksiä ei voi tuntea, jos niistä ei puhuta.

Reflektoimme omia ennakkokäsityksiämme, stereotyyppioita ja asenteita eri kulttuureista tulevia ih- misiä kohtaan koko prosessin ajan. Taito tunnistaa kulttuurien erityispiirteitä ja reflektoida oman kulttuurin vaikutusta toimintaan edellyttää omien asenteiden, arvojen ja stereotyyppioiden tiedosta- mista (Juujärvi, Myyry & Pessa 2007, 267). Mietimmekin muun muassa sitä, että otimme joitakin asioita kurssilaisten lähtötasossa itsestäänselvyyksinä. Tiesimme kyllä, että heidän koulutusta- sonsa voivat olla hyvin erilaiset, ja että suomalainen kulttuuri voi olla heille hyvin vieras, mutta huomasimme siitä huolimatta odottaneemme heidän tietävän joistakin asioista enemmän, kuin mitä he lopulta tiesivät. Meidän oli välillä myös vaikea hahmottaa, mitkä lapsiperheiden palvelujärjestel- män piirteet ovat juuri suomalaisen järjestelmän erityispiirteitä, ja siten ehkä maahanmuuttajalle vaikeampia ymmärtää. Esimerkiksi päivähoitoa järjestetään kyllä Lähi-idässäkin ja se oli käsitteenä kurssilaisille tuttu, kun taas äitiysloman tarkoitus oli heille epäselvä.

Opinnäytetyöprosessimme aikana olemme saaneet monikulttuurisuustietouden osaksi omaa am- matillista osaamistamme. Olemme kehittäneet taitojamme monikulttuurisessa ohjaamisessa ja

työskentelyssä maahanmuuttaja-asiakkaiden kanssa. Kulttuurien väliset vuorovaikutustaitomme sekä kulttuuritietoutumme ovat kehittyneet prosessin aikana. Pohjimmiltaan työskentelyssä maahanmuuttajien kanssa on kyse aivan tavallisten ihmisten ohjaamisesta. Toiseuden ja erilaisuuden kohtaaminen tapahtuu kaikkien ihmisten välisessä kanssakäymisessä. Kulttuurisensitiivisyys ei rajoitu siis vain eri maista tulevien ihmisten kohtaamiseen, vaan kaikissa inhimillisissä kohtaamisissa on mahdollisuus väärinymmärryksiin. (Kaikkonen 1999, 26.) Olemmekin oppineet, että tärkeimpiä asioita kulttuurien välisessä ohjauksessa on tiedostaa oman kulttuurinsa vaikutus ja muiden kulttuurien ominaispiirteet sekä se, mitä erityispiirteitä ne voivat ohjaukseen tuoda. Tätä oppia voimme soveltaa kaikenlaiseen ohjaamiseen, sillä kulttuurierot vaikuttavat kaikessa ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Kokemus on kehittänyt meissä ohjaajina kärsivällisyyttä, välittömyyttä ja luovuutta elää mukana tilanteissa.

Kurssipalautetta läpi käydessämme pohdimme, ovatko kulttuurierot saattaneet vaikuttaa kurssilaisilta saamamme palautteen luotettavuuteen. Toisekseen, olimme henkilökohtaisesti paikalla palautetta kerätessämme, ja vaikka keräsimmekin sen anonymisti, voi ryhmän pieni koko vaikuttaa asiaan. Kurssilaiset eivät välttämättä ole kokeneet negatiivisen palautteen antamista tässä tilanteessa mielekkäänä tai palautteen antamiseen voivat vaikuttaa kulttuurierot. Pohdimme myös sitä, olisimmeko suhtautuneet perheisiin ja heidän käytökseensä eri tavoin, jos he olisivat olleet suomalaisia? Kurssilaisemme olivat tyypillisiin suomalaisiin luennoilla kävijöihin verrattuna paljon eläväisempiä ja äänekkäämpiä. Päälle puhuminen, meteli ja epäolennaisuuksiin tarttuminen värittivät luentojen kulkua välillä vahvastikin. Kurssilaiset itse eivät oletettavasti kokeneet näitä häiritsevinä asioina, kun taas itse ohjaajina olemme tottuneet erilaiseen käyttäytymiseen luentotilanteissa. Oman puheenvuoron odottaminen, hiljainen puheääni ja asiassa tiukasti pysyminen eivät kuitenkaan ole itsestäänselvästi oikeanlaista käyttäytymistä, vaan puhtaasti suomalaista kulttuuria. Huomasimme myös, että olimme herkemmin valmiita hyväksymään erilaisia kasvatuskäytäntöjä kurssilaisiltamme. Meillä on molemmilla kokemusta lasten kanssa työskentelystä ja huomasimme, että hyväksyimme kurssilaistemme lapsilta vallattomampaa käytöstä, mitä olisimme suomalaisilta lapsilta oletettavasti sietäneet. Totesimme myös, että kurssilaistemme lapsiin oli helpompi ottaa läheistä kontaktia kuin suomalaisiin lapsiin, koska he tulivat omaa kulttuuriamme välittömämmästä kulttuurista.

Kaiken kaikkiaan kurssimme ja suunnittelemamme sisältö onnistui mielestämme hyvin ja oli hyödyllinen niin osallistujille kuin itsellemmekin. Näitä pohdinnassa esille nostamiamme asioita lasten-

hoidon tärkeydestä, ryhmän tuntemisesta ennakkoon sekä kulttuurierojen tunnistamisesta olisi kuitenkin hyvä huomioida jatkossa vastaavia kursseja järjestettäessä. Perheen kotoutumiseen liittyvää tutkimusta olisi hyvä jatkaa kotona olevien vanhempien ja haavoittuvassa asemassa olevien perheiden tavoittamiseen liittyen. Monikulttuurisuuskeskus Villa Victorin henkilökunnalla oli aktiivisesta yrittämisestä huolimatta suuria vaikeuksia saada perheellisten maahanmuuttajien kurssillemme tarpeeksi osallistujia. Kohderyhmään sopivia henkilöitä kyllä olisi, mutta heitä ei tavoiteta tai saada motivoitua osallistumaan kursseille. Jatkokehitysideana opinnäytetyöllemme voisikin olla, miten tavoittaa kotona lapsiaan hoitavat maahanmuuttajat ja saada heidät motivoitua osallistumaan kotoutumiskursseille. Myös lastenhoidon järjestämistä kotoutumiskurssien ajalle esimerkiksi jonkinlaisena valvottuna lapsiparkkina vastaanottokeskuksiin tai kurssikeskuksiin voisi kehittää. Kantasuomalaisten ja maahanmuuttajaperheiden luonnollisten kohtaamisten mahdollistamiseen olisi mielestämme myös hyvä etsiä lisää vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia. Yhteiskunnassamme vallitsee paljon ennakkoluuloja ja stereotyyppioita maahanmuuttajia kohtaan. Muuttuakseen nämä vaativat mahdollisuuden oletuksiemme arviointiin ja läheisten tuttavuksien solmimiseen toisten kanssa (Juujaervi, Myyry & Pessa, 283). Nyt maahanmuuttajaperheet kohtaavat usein lähinnä toisia maahanmuuttajia monikulttuurisissa yhteisöissä, eikä kantäväestön ja maahanmuuttajien kohtaamisia ja tuttavuuksia pääse syntymään.

Kehityimme kriittisessä itsearvioinnissa työmme aikana. Tulevaisuudessa työelämässäkkin meidän pitää jaksaa kehittää omaa ammatillista kasvuamme reflektoiden ja ylläpitää itsemme kehittämistä sekä omien ajatustemme kyseenalaistamista. Sosiaalialalla työntekijän on tärkeää välttää jumiutumista ja kyynistymistä. On myös pysyttävä mukana, ja jopa askeleen edellä, yhteiskunnan muutoksissa. Haluamme pitää tulevaisuudessakin eettisen osaamisen työmme pohjana. Kiireisessä työelämässä tämä haastaa työntekijää pysähtymään, näkemään yksilöt ongelmien sijaan ja olemaan läsnä jokaisessa kohtaamisessa.

6 LÄHTEET

Alitolppa-Niitamo, A. 1993a. Kun kulttuurit kohtaavat – matkaopas maahanmuuttajan kohtaamiseen ja kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen. Keuruu: Suomen mielenterveysseura R.Y. ja Sairaanhoidajien koulutussäätiö.

Alitolppa-Niitamo, A. 2002b. Perhe maahanmuuttajan kotoutumisen resurssina ja taistelukenttänä. Teoksessa R. Nurmi & R. Helander (toim.) Väkipalsta ei tunne kulttuurisia rajoja – Maahanmuuttajainaisiin kohdistuva väkipalsta Suomessa. Helsinki: Yliopistolapaino, 82-87.

Alitolppa-Niitamo, A. 2005c. Maahanmuuttajataustaiset perheet ja hyvinvoinnin edellytykset. Teoksessa A. Alitolppa-Niitamo, I. Söderling & S. Fågel (toim.) Olemme muuttaneet – Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Väestöliitto Helsinki: Vammalan kirjapaino Oy, 9, 38-39, 44, 46-47.

Alitolppa-Niitamo, A. 2010d. Perheen akkulturaatio ja sukupolvien väliset suhteet. Teoksessa T. Martikainen & L. Haikkola (toim.) Maahanmuutto ja sukupolvet. Suomalaisen kirjallisuuden seura Helsinki. Nuorisotutkimusseura Ry. Nuorisotutkimusverkosto. Hakapaino, 45-46, 51.

Alitolppa-Niitamo, A. & Säävälä, M. 2013. Johdattelua kirjan teemoihin. Teoksessa A. Alitolppa-Niitamo, S. Fågel & M. Säävälä (toim.) Olemme muuttaneet – ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 7.

Alitolppa-Niitamo, A. & Söderling, I. 2005. Johdanto. Teoksessa A. Alitolppa-Niitamo, I. Söderling & S. Fågel (toim.) Olemme muuttaneet, Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin, Väestöliitto, Vammalan kirjapaino Oy, 9.

Forsander, A. 2002. Maahanmuuttajainaiset marginaalinen asema suomalaisilla työmarkkinoilla. Teoksessa R. Nurmi & R. Helander (toim.) Väkipalsta ei tunne kulttuurisia rajoja. Maahanmuuttajainaisiin kohdistuva väkipalsta Suomessa. Yliopistolapaino, 79.

Haavikko, A. & Bremer, L. 2009. Ulkoisesti erilaisia, sisäisesti samanlaisia. Opas mielenterveys-työhön yli kulttuurirajojen. Suomen mielenterveysseura Helsinki. SMS-Tuotanto Oy.

Halme, K. & Vataja, A. 2011. Monikulttuurinen varhaiskasvatus ja esiopetus. Hämeenlinna: Tammi.

Halonen, T. & Thors, A. 2010. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta. Viitattu 8.9.2016, <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2010/20100185>.

Heikkilä-Daskalopoulos, S. 2008. Maahanmuuttajataustaiset lapset ja perheet palvelujärjestelmässä – asiantuntijoiden näkökulmia. Viitattu 8.9.2016, https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Maahanmuuttajataustaiset_lapset_ja_perheet_palvelujarjestelmassa_-_asiantuntijoiden_nakokulmia.pdf.

Ikäläinen, S., Martiskainen, T. & Törrönen, M. 2003. Mangopuun juurelta kuusen katveeseen – asiakkaana maahanmuuttajaperhe. Lastensuojelunkeskusliitto.

Juujärvi, S., Myyry, L. & Pessa K. 2007. Eettinen herkkyys ammatillisessa toiminnassa. Helsinki; Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Järvinen, R. 2006. Maahanmuuttajaperhe – ihmisiä suomalaisten silmin. Teoksessa J. Helminen (toim.) Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveysalan työ monimuotoisissa perhesuhteissa. Jyväskylä: PS-Kustannus, 150.

Kaikkonen, P. 1999. Kulttuurien välinen oppiminen ja kasvatus. Teoksessa K. Matinheikki-Kokko (toim.) Monikulttuurinen koulutus – perusteita ja kokemuksia. Hakapaino, 26.

Katisko, M. 2013a. Maahanmuuttajataustaiset perheet lastensuojelun asiakkaina. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Helsinki: Juvenes Print Oy. Viitattu 1.2.2017, <http://www.diak.fi/tyoelama/Julkaisut/c-sarjajulkaisut/Sivut/default.aspx>.

Katisko, M. 2016b. Sosiaaliohjaus – Kulttuurisensitiivisyyttä ja globaalien ilmiöiden tunnistamista. Teoksessa J. Helminen (toim.) Sosiaaliohjaus – lähtökohtia ja käytäntöjä. Keuruu: Otavan kirjapaino OY, 201,204, 207.

Korhonen, V. 2013. Kulttuurien kohtaaminen yhteiskunnallisena kysymyksenä. Käsitteitä kulttuurista ja kulttuurieroista. Teoksessa Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. V. Korhonen & S. Puukari (toim.) PS-kustannus. Juva: Bookwell OY, 36, 38, 41.

Laki kotoutumisen edistämisestä 31.12.2010/1386.

Liebkind, K. 2006. Kun kulttuurit kohtaavat. Teoksessa K. Liebkind (toim.) Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Gaudeamus. Tampere: Tammerpaino Oy, 13, 19.

Lepola, O. 2000. Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi – Monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa. Helsinki: Hakapaino Oy.

Luotonen, M. 2013. Maahanmuuttajaryhmien hyvinvoinnissa suuria eroja. Valtioneuvosto. Viitattu 8.9.2016, http://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/1271139/big-welfare-differences-between-immigrant-groups.

Martikainen T. & Tiilikainen, M. 2008. Maahanmuuttajanaiset: Käsitteet, tutkimus ja haasteet. Teoksessa T. Martikainen & M. Tiilikainen (toim.) Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D46/2007. Helsinki, 19, 25.

Martikainen, T., Saukkonen, P. & Säävälä, M. (toim.) 2013. Muuttajat, Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Gaudeamus oy.

Matinheikki-Kokko, K. 2011. Kulttuuriin kätkeyty toimijuus. Teoksessa P. Kaljonen & K. Matinheikki-Kokko (toim.) Osallistava monikulttuurinen sosiaaliohjaus. Taito-työelämäkirjat. Metropolia Ammatikorkeakoulun julkaisusarja. Helsinki: Unigrafia, 8-30. Viitattu 22.12.2016, http://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Julkaisutoiminta/Julkaisusarjat/TAITO/PDF/245366_METROPO-LIA_TAITO2.pdf, 20-23, 29, 31-3.

Mähönen, T. & Jasinkaja-Lahti, I. 2013. Etniset ryhmäsuhteet ja maahanmuuttajien akkulturaatio. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen & M. Säävälä (toim.) Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: HYY-yhtymä, 254.

Mäkinen, P., Raatikainen, E., Rahikka, A. & Saarnio, T. 2009. Ammattina sosionomi. Helsinki: WSOYpro Oy.

Oulun kaupunki 2013. Hyvä alku Pohjois-Pohjanmaalla. Viitattu 1.9.2016, <https://www.google.fi/search?q=hyv%C3%A4+alku+pohjois-pohjanmaalla&oq=hyv%C3%A4+alk&aqs=chrome.0.69i59j69i57j69i60l2j69i61.1311j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8>.

Ojanen, S. 2009. Ohjauksesta oivallukseen. Ohjausteorian käsittelyä. Helsinki: Yliopistopaino.

Paavola, H. & Talib, M-T. 2000. Kulttuurinen moninaisuus päiväkodissa ja koulussa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Peltola, M. 2014. Kunnollisia perheitä. Maahanmuutto, sukupolvet ja yhteiskunnallinen asema. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Helsinki: Unigrafia.

Pietilä, I. 2013. Uuteen kulttuuriin sopeutuminen oppimisprosessina. Uuden kohtaaminen – osa ihmisen elämää. Teoksessa Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. V. Korhonen & S. Puukari (toim.) PS-kustannus. Juva: Bookwell OY, 52.

Pollari, J. & Koppinen, M-L. 2011. Maahanmuuttajan kohtaaminen ja opettaminen. Opetus 2000. PS-Kustannus. Juva: Bookwell Oy.

Puukari, S. & Korhonen, V. 2013a. Monikulttuurinen ohjaus kotoutumista tukevassa työssä. Teoksessa A. Alitolppa-Niitamo, S. Fågel & M. Säävälä (toim.) Olemme muuttaneet – ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 12, 33, 36.

Puukari, S. & Korhonen, V. 2013b. Monikulttuurisen ohjauksen lähtökohdat. Teoksessa Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. V. Korhonen & S. Puukari (toim.) PS-kustannus. Juva: Bookwell OY, 13, 21, 38.

Qvist, L-M. 2002. Maahanmuuttajaperheiden hyvinvoinnin edistäminen ja naisiin kohdistuvan väkivallan estäminen – Keinoina kotouttamislaki, neuvottelukunnat ja projektit. Teoksessa R. Nurmi &

R. Helander (toim.) Väki-valta ei tunne kulttuurisia rajoja. Maahanmuuttajanaisiin kohdistuva väki-valta Suomessa. Helsinki: Yliopistopaino, 89, 92.

Räty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Saukkonen, P. 2013a. Erilaisuuksien Suomi. Vähemmistö- ja kotouttamispolitiikan vaihtoehdot. Helsinki: Gaudeamus.

Saukkonen, P. 2013b. Maahanmuutto ja kotoutumispolitiikka. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen & M. Säävälä (toim.) Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: HYY-yhtymä, 95.

Sipilä, J. & Orpo, P. 2016. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta. Viitattu 23.1.2017, <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2016/20160043>.

Schubert, C. 2013. Kotoutumisen psykologiaa. Teoksessa A. Alitolppa-Niitamo, S. Fågel & M. Säävälä (toim.) Olemme muuttaneet – ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 63-66.

Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit. Viitattu 15.1.2016, <https://www.innokyla.fi/documents/1167850/5e8f1ef1-7a5b-4dfb-a629-0ea09dbfe904>.

Suomen pakolaisapu. Yleisimmin käytetyt termit. Viitattu 20.9.2016. <http://pakolaisapu.fi/pakolaisuus/sanasto/>.

Säävälä, M. 2011a. Perheet muuttoliikkeessä. Perustietoa maahan muuttaneiden kohtaamiseen. Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia E 41/ 2011. Hakapaino Oy.

Säävälä, M. 2013b. Maahanmuutto perheilmionä. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen ja M. Säävälä (toim.) Muuttajat, Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Gaudeamus oy, 118.

Söderling, I. 1999a. Perheitä meiltä ja muualta. Suomalaisten näkemyksiä omista ja maahanmuuttajien perheistä. Väestöntutkimuslaitos. Väestöliitto. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Söderling, I. 2005b. Suomen väestökysymys ja maahanmuutto. Teoksessa A. Alitolppa-Niitamo, I. Söderling & S. Fågel (toim.) 2005c. Olemme muuttaneet, Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Väestöliitto Helsinki. Vammalan kirjapaino Oy, 17.

Tanskanen, S. 2015. Toiminnallisuus ryhmämuotoisessa asiakastyössä. Teoksessa P. Näkki & T. Sayed (toim.) 2015. Asiakastyön menetelmiä sosiaalialalla. Helsinki: Edita, 111–112.

Tiilikainen, M. & Martikainen, T. 2008. Yhteenveto ja keskustelu. Teoksessa T. Martikainen & M. Tiilikainen (toim.) Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D46/2007. Helsinki: Väestöliitto, 404.

Tilastokeskus 2016. Maahanmuuttajat ja kotoutuminen. Viitattu 8.9.2016, <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/index.html>.

Tynjälä, P. 2004. Oppiminen tiedon rakentamisena. Konstruktivistisen oppimiskäsityksen perusteita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2016a. Hyvä alku -hankeosio. Viitattu 1.9.2016, http://www.kotouttaminen.fi/kotouttaminen/tyon_tueksi/kehittamishankkeet/kotona_suomessa/hyva_alku.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2016b. Kotoutumislaki ohjaa kotouttamista. Viitattu 8.9.2016, http://www.kotouttaminen.fi/kotouttaminen/kotouttaminen/kotouttamistyon_taustaa/kotoutumislaki_ohjaa_kotouttamista.

Vilikka, H. & Airaksinen, T. 2004. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Viren, L., Telkki, H. & Voutilainen, S. 2011. Tuen ja kohtaan maahanmuuttajanaisia – Kokemuksia naisten koulusta. Oulu: Joutsen Median painotalo.

Vogt, I. 2016. Voimavarakeskeinen lähestymistapa sosiaaliohjauksessa. Teoksessa J. Helminen (toim.) Sosiaaliohjaus – lähtökohtia ja käytäntöjä. Helsinki: Edita, 34.

Ensimmäisen ohjaukerran palautelomake kurssilaisille

Kuinka hyvin tunnet Oulun perheiden palvelut tämän päivän tuntien jälkeen?

Tiedätkö nyt enemmän perheiden palveluista?

Ymmärrätkö, mitä neuvolapalvelut ja päivähoito ovat?

Tiedätkö, mitä etuuksia lapsiperhe voi saada?

Oliko tämän päivän tunteista hyötyä sinulle ja perheellesi?

Toisen ohjauskerran palautelomake kurssilaisille

Oliko vierailukohde sinulle tuttu?

Saitko uutta tietoa toiminnasta?

Haluaisitko osallistua toimintaan jatkossa?

Kolmannen ohjauskerran palautelomake kurssilaisille

Oliko perhekerho sinulle tuttu paikka?

Aiotko käydä siellä uudestaan?

Oletko käynyt ennen päiväkodissa?

Tiedätkö nyt, mitä päivähoito on?

Neljännän kurssikerran palautelomake kurssilaisille

Onko Heidn ja Nooran kurssi ollut sinulle ja perheellesi hyödyllinen?

Mistä olisit halunnut enemmän tietoa?

Loppupalaute yhteistyökumppanilta

Tukiko työmme hankkeen tavoitteita? Jos, niin miten?

Uskotko, että työstämme oli hyötyä kurssilaisten osallisuuden kokemukseen? Miten?

Tukivatko neljän ohjauksertamme sisällöt koko kurssia kokonaisuutena?

Onnistumisia ja kehittämiskohteita ohjauksessamme?

Otimmeko työssämme riittävästi huomioon perhettä kokonaisuutena?

Tukiko toimintamme perheiden hyvinvointia? Miten?

Uskotko, että työtämme hyödynnetään jatkossa?

Vapaa sana